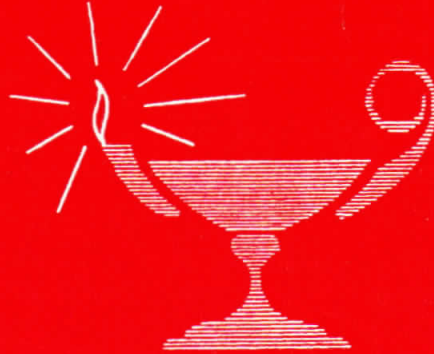

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΑ (Ζώη Γαληνοῦ)	1
ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΙ ΚΑΙ Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΣ (Ἰθαν. Χατζοπούλου)	4
ΕΝ ΑΦΕΛΟΤΗΤΙ ΚΑΡΔΙΑΣ (ποίημα Φιλ. Καπάσογλου)	6
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΡΑΜΜΟΣ (Νικ. Π. Σοϊλεντάκη)	7
ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ — ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ (Δ. Α. Χριστοφίδη) /.....	9
Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ (Γ. Μαυρικάκη)	12
Η ΟΔΟΣ, Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΚΑΙ Η ΖΩΗ (Α.Α.Α.)	16
Ο ΧΡΙΣΤΟΣ, ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ (Luc Baresta)	20
ΚΑΙΝΑ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΑ	26
ΕΠΙΚΑΙΡΑ (Π. Κλωνάρη)	29
ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ	31

ΕΤΟΣ 51^οv

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1988

ΑΡΙΘ. 487

ΔΡΑΧ. 50

Πρὸς τοὺς κ. κ. συνδρομητὰς τῶν «Ἀκτίνων»

Μὲ τὴν ἔναρξη τοῦ νέου ἔτους 1988, ὑπενθυμίζομε στοὺς φίλους, συνεργάτας - συνδρομητὰς μας, τὴν ἀνάγκη νὰ ἀνανεώσουν ἐγκαίρως τὴ συνδρομὴ των γιὰ τὸ 1988, μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι συμβάλλουν, ὡς συνεργάται, στὸ πνευματικὸ ἔργο τῶν «Ἀκτίνων» καὶ συντελοῦν στὴν ἀπρόσκοπη καὶ τακτικὴ κυκλοφορία τοῦ Περιδικοῦ σὲ τόσο ἀπαιτητικοὺς καιροὺς.

Ἐτησίᾳ συνδρομὴ γιὰ τὸ 1988 δρχ. 500.

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ 1988

Ἐσωτερικοῦ: Δρχ. 500. Ἐξωτερικοῦ γενικῶς: \$ 15.

Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύ-
στη 14), Θεσσαλονίκης (Ἀγ. Σοφίας 41). Ἢμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἀπο-
στέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ δι' ἀποστολῆς ἴσης ἀξίας
γραμματοσήμων.

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταὶ μας τῆς ἐπαρχίας ἡμποροῦν νὰ καταθέ-
τουν τὴ συνδρομὴ τους, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς,
στοὺς ἐθελοντὰς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στὶς πόλεις ὅπου
ὑπάρχουν.

ΑΚΤΙΝΕΣ

Έτος 51ο

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1988

Αριθ. 487

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΑ

(ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ - ΕΥΧΕΣ - ΠΑΡΑΙΝΗΣΕΙΣ)

«Βλέπετε μή τις ύμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου καὶ οὐ κατὰ Χριστόν».

(Κολασ. 6' 8).

Ἐνῶ αἰσθανόμαστε πόσο σχετικὸ εἶναι αὐτὸ πὺν τραγουδάμε «πάει ὁ παλιὸς ὁ χρόνος... κι' ἦλθε ὁ νέος...», ἐν τούτοις μιλάμε, ὄλοι, μὲ τόση ἀπολυτότητα γιὰ τὸ χρόνο πὺν φεύγει καὶ τὸ χρόνο πὺν ἔρχεται. «Ὁμως ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι, ὁ χρόνος μένει κι' ἐμεῖς παλιώνουμε καὶ φεύγουμε!...

Στὴν ἀνθρώπινη πορεία, κάποιες «αὐθαίρετες» χρονικὲς ὀριοθετήσεις, σὰν τὴν Πρωτοχρονιά, ὁ κόσμος ὀλόκληρος τις γιορτάζει παραδοσιακά. Καὶ δὲν εἶναι μόνον στὴν παράδοσή μας αὐτή, τὸ γιόρτασμα μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν εὐχῶν, μὲ τις οἰκογενειακὲς συντροφικὲς καὶ τὴν πανδαισία τοῦ τραπεζιοῦ, γενικὰ μέσα σ' ἓνα κλίμα λόγων «ἀπὸ καρδίας» καὶ ποικίλων ἄλλων ἐκδηλώσεων εἰλικρινοῦς διαθέσεως. Στὴν ἀρχὴ κάθε χρόνου ὑπάρχει, ἐπίσης, παράδοση νὰ ρίχνουμε ματιὲς πρὸς τὰ πίσω καὶ ματιὲς πρὸς τὰ μπρός, νὰ κάνουμε σκέψεις καὶ κριτικὴ τῶν περασμένων καὶ νὰ περνοῦμε μηνύματα μὲ τις ἐλπίδες καὶ τις προσ-

δοκίες γιὰ τὰ μελλούμενα. Ἄναφερόμαστε σὲ πνευματικὸς στοχασμοὺς καὶ σχεδιάζουμε καινούργιους στόχους γιὰ τὴ ζωὴ μας καὶ τις χαρὲς μας. Δὲν λείπει καὶ ἡ σκέψη γιὰ τὴ λήψη ἀποφάσεων.

Κάθε ἄνθρωπος, μορφωμένος ἢ ὀλιγογράμματος, πνευματικὸς ἢ ὀλοζωιστῆς, πιστὸς ἢ ἀγνωστικιστῆς, στὴν ἀρχὴ τοῦ νέου χρόνου θὰ περάσει, ὀπως-δήποτε, ἀπὸ τις παραπάνω νοητικὲς καὶ συναισθηματικὲς διεργασίες, μὲ τὸ δικὸ του τρόπο «θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ταμεῖον του».

Εἴμαστε στὸ 2000 παρὰ 12 χρόνια. Πολλὰ ἔχουν ἤδη ἀρχίσει νὰ λέγονται καὶ νὰ γράφονται γιὰ τὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπου στὸν 21ο αἶῶνα. «Πετάγματα τοῦ νοῦ» καὶ «σκιρτήματα ψυχῆς» τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, πὺν ἀξίζει νὰ προσέξουμε ὄλοι, νὰ σταθοῦμε κοντὰ τους καὶ νὰ θαθύνουμε καὶ τὴ δικὴ μας σκέψη...

Φανταχτεροὶ οἱ ὀραματισμοὶ γιὰ τὸ 2000 καὶ πέρα. Παντοδυναμία τῆς ἐπιστήμης, γνώσεις πὺν θὰ αὐξάνουν μὲ ἱλιγγιώδη ταχύτητα, ἀσύλληπτη ἐξέλιξη τῆς τεχνολογίας, λιγότερες οἰκονομικὲς ἀνησυχίες, ἀφθονὴ ὕλικὴ εὐμάρεια, μικρότερες ταξικὲς διαφορὲς, περισσότερη ἰσότητα, εὐδαιμονισμὸς μὲχρι ὑπερβολῆς, ὕγεια γιὰ ὄλους, εὐτυχία παντοῦ.

Κι' ενώ η εικόνα του 2000, από την «καλή» της πλευρά, φαντάζει τόσο, από την «άλλη» της όψη δείχνει τρομακτικά άσχημη. Δυσάρεστα έπακόλουθα και συνέπειες από τις έπιστημονικές «έπιτυχίες», σε πολλά πεδία της ανθρώπινης ζωής, ποικιλόμορφη μόλυνση του φυσικού περιβάλλοντος, οργανωμένος άμοραλισμός και ψυχικός ρύπος θαρύς, με αποτέλεσμα να υπολογίζεται σίγουρα ότι, οι περισσότεροι από τους ανθρώπους θα είναι ψυχονευρωτικοί, άγχωδεις, άνασφαλείς, με αίσθήματα φόβου και ένοχής, με «πυρηνική κατάθλιψη», με «πανικό του AIDS», με νοσήματα οργανικής έκφυλίσεως. Άπαισιοδοξία παντού.

Μπροστά σε μιά τέτοια, «προφητικά» συνταρακτική άποκάλυψη του 21ου αιώνα ο άνθρωπος άγωνιά μέχρι σπαραγμού ψυχής, διαμαρτύρεται έντονα και ποικιλότροπα.

Ξύπνησαν οι κοινωνίες και άρχισαν να δείχνουν άμφισβήτηση προς «το έπιστημονικό κατεστημένο της γνώσης και της δύναμης» και ζητούν εύθύνες από τους εργάτες της έπιστήμης. Το ξύπνημα αυτό της κοινωνίας ενισχύουν, όλο και πιο πολύ, οι έξομολογήσεις των συναισθημάτων ένοχής έπιστημόνων, των όποιων η άνακάλυψη συνετέλεσε στην καταστροφή του κόσμου και της ανθρώπινης ύπαρξεως. Οι διανοούμενοι άσκούν άυστηρή κριτική έναντίον «της έπιστημονικής προόδου που έκφράζεται με τη μηχανοποίηση του κόσμου και την άνατροπή θεμελιωδών ανθρώπινων άρχων και αξιών».

* * *

Στην «άμπωτι και πλημμυρίδα» της έπάρσεως και της άμφισβήτησεως, της έλπίδος και της άπελπισίας για τά άναμενόμενα των ανθρώπων του 21ου αιώνα, το μόνο έλπιδοφόρο μήνυμα, για μιά ψυχική γαλήνη και έσωτερική ίσορροπία, άκόμη και για μιά βιολογική προαγωγή, είναι ο σταθερός και άλλάνθαστος Εύαγγελικός λόγος. 'Ο

άνθρωπος που άκούει «της φωνής του Θεού», δέν πρόκειται να έξαπατηθεί από ψεύτικες φιλοσοφίες και κούφιας άπάτες, που βασίζονται σε άνθρώπινες αντίληψεις για τον κόσμο, τον άνθρωπο, την άληθινή εύτυχία, το πραγματικό νόημα της ζωής. 'Ο με γερή πίστη άνθρωπος «δέν προσηλώνεται, άνισα, στα έξωτερικά προβλήματα και τον άσταθό κόσμο και δέν αφήνει να άπορροφηθούν οι σκέψεις του από το έφήμερο εις θάρος του αιώνιου».

Η έπιστημονική έρευνα και η εξέλιξη της τεχνολογίας δέν σταματούν, μιά ούτε πρέπει να σταματήσουν. 'Ιδιαιτέρα «ο έπιστήμων όφείλει να έρευνά, να μαθαίνει, να δημιουργεί, να προβάλλει το έργο του, χωρίς να παραιτείται της εύθύνης του για τη χρήση του έπιστημονικού έπιτεύγματος και χωρίς μάλιστα τη δική του καεύθυνση». Κάτι τέτοιο, όμως, μπορεί να γίνει μόνο από έπιστήμονες που σέβονται την ανθρώπινη ζωή και τη λογαριάζουν ως αξία. Μπορεί, να γίνει μόνο από έπιστήμονες που θέλουν να υπηρετήσουν τον άνθρωπο, κάνοντας άληθινή έπιστήμη και όχι «ψεύτικη», όπως τη γνώρισε κατά καιρούς η ανθρωπότητα από κάποιους «θορυβοποιούς της έπιστήμης».

Άνάγκη, λοιπόν, να ύπάρξει ένα άρμονικό συνταίριασμα ανάμεσα στην ανάπτυξη της έπιστήμης και της ανθρωπιστικής της άποστολής. Και για μιά τέτοια θεώρηση θά σεντελέσει, κατά πολύ, ο διάλογος της Έπιστήμης με τη Θρησκεία, γεγονός που έπισημαίνεται έντονα από σύγχρονους έπιφανείς έρευνητές. 'Ο έπιστήμων που καλλιεργεί ύψηλό θρησκευτικό φρόνημα άναδεικνύεται και πραγματοποιητής του άληθινού προορισμού του, και ποτέ δέν άπομακρύνεται από τη γραμμή που καθορίζει ότι «ποταμός δέν έπικρατεί των ήθικων άρχων».

Άς εύχηθούμε όλόψυχα, οι έπιστήμονες όλου του κόσμου να συνδιαλέχτούν με τη Θρησκεία, προπάντων δέ,

εύχόμαστε οι έπιστήμονες του χριστιανικού κόσμου να αναγνωρίσουν, ως κυβερνήτη της σκέψης τους, τὸ Χριστό. Ἡ ἀ λ ή θ ε ι α, τὴν ὁποία τόσο ποθεῖ ὁ ἄνθρωπος, εἶναι μί α, εἴτε ἐκφράζεται ἀπὸ τὴν Ἐπιστῆμη τῆ γνήσια, εἴτε ἐκφράζεται ἀπὸ τὸ Χριστιανισμό τὸν ἀνόθευτο. Δὲν ὑπάρχει σύγκρουση ἐπιστῆμης καὶ θρησκείας, τεχνολογίας καὶ πίστεως. Τὰ πράγματα ἀνατρέπονται, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀρνεῖται τὸ εἶδος τῆς «βιοτῆς», γιὰ τὸ ὁποῖο εἶναι πλασμένος.

Ἄρχη τοῦ χρόνου μὲ ἀριθμὸ 1988! Ὁ Χριστιανὸς ἐπιστῆμων ἔχει γνώση τοῦ προορισμοῦ του «ἐπὶ τῆς γῆς», τῆς θέσης του στὸ χρόνο καὶ τὸ χῶρο, τὴν ὕλη καὶ τὸ πνεῦμα. Οἱ τεράστιες ἀναπτύξεις τῆς ἐπιστῆμης καὶ τῆς ἀνθρώπινης σοφίας, μὲ καμιά δύναμη δὲν τοῦ «κλέβουν τὸ νοῦ», δὲν τοῦ ταραάζουν τὴν ἐσωτερικὴ ἀρμονία, δὲν τὸν τρομάζουν γιὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ σώματος, δὲν τοῦ ζημιώνουν τὴν ψυχὴ, γιὰτὶ μέσα του «ζεῖ καὶ κινεῖται ἓνας Ἄλλος, ὁ Θεός».

Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἔχει «ἔκτακτες ιδιότητες μὲ τὶς ὁποῖες κατορθώνει νὰ ξεπερνᾷ τοὺς περιορισμοὺς ποὺ παρεμβάλλουν ἀρχές καὶ ἀνθρώπινα συστήματα». Ἐχει τὴ μαρτυρία

αἰῶνων, πὼς κανένα ἀνθρώπινο σύστημα δὲν μπόρεσε νὰ δημιουργήσει ἀγίους, ἡγέτες πνευματικούς, ἥρωες τῆς εἰρήνης καὶ πὼς καμιά ἐπιστημονικὴ ἀνακάλυψη, ὅσο σημαντικὴ κι' ἂν ὑπῆρξε, δὲν μπόρεσε νὰ διδάξει τὴν ἀγάπη, τὴ δικαιοσύνη, τὴν ἀλληλεγγύη.

Ἐπειδὴ κάναμε λόγο γιὰ «παραδοσιακὰ» χρονικῶν ὁροσῆμων, ποὺ ἤδη γιορτάσαμε, δανείζομαι τὴ σκέψη νὰ κλείσω μὲ κάτι παραινετικό, μιά καὶ στὴν ἀρχὴ τοῦ κάθε χρόνου παίρνουμε ὅλοι μας ἀποφάσεις, ἔστω κι' ἂν σιγά-σιγὰ τὶς ἀναβάλλουμε ἢ καὶ τὶς... ξεχνοῦμε.

Μιά ὁμορφὴ καὶ δημιουργικὴ ἀπόφαση, γιὰ κάθε ἄνθρωπο ποὺ προσδοκᾷ ὅ,τι ὠραῖο στὶς μέρες ποὺ περνοῦν, βρίσκεται μέσα σ' αὐτὸ ποὺ ἔγραψε ὁ Ἄγγλος συγγραφέας, **Aldous Huxley**:

«Ἐπάρχει μόνο μιά γωνίτσα μέσα στὸ σύμπαν ποὺ μπορεῖς, μὲ βεβαιότητα, νὰ βελτιώσεις: ὁ ἴδιος σου ὁ ἑαυτός».

Βέβαια μὴ ξεγελαστοῦμε καὶ πιστέψουμε πὼς, ἀληθινὴ καὶ συνεχῆς βελτίωση αὐτῆς τῆς «γωνίτσας» μπορεῖ νὰ γίνεῖ χωρὶς τὴν «ἀνανεωτικὴ δύναμη τῆς Πίστεως». Καλὴ ἀπόφαση, λοιπόν, καὶ καλὴ δύναμη!

ΖΩΗΣ ΓΑΛΗΝΟΣ

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ ΚΑΙ Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΥΡΟΠΟΥΣ

Ο Πλάτωνας στον Γ ο ρ γ ί α (465 C) σημειώνει μεταξύ άλλων ότι η ρητορική είναι αντίθετη προς την δικαιοσύνη, ενώ στον Κ ρ α τ ύ λ ο (412 C) παρατηρεί ότι «έν δικαιοσύνη συλλήθδην πᾶσ' ἀρετή ἐστιν». Είναι λοιπὸν κατὰ τὸν Πλάτωνα ὀρθὸ ἐκεῖνος ποὺ ἀναφέρεται στοὺς ἐνάρετους, σ' ἐκείνους ποὺ ἐκφράζουν τὴν δικαιοσύνη ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, στοὺς δικαίους ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ν' ἀποφεύγει τὴ ρητορική ποὺ καταργεῖ τὴν δικαιοσύνη τῶν ἐνάρετων.

Ταυτόχρονα ὁμοίως τὰ ἴδια τὰ γεγονότα ποὺ φανερῶνουν τὴν ὠριότητα τῶν δικαίων παρουσιαζόμενα λιτὰ προβάλλουν ἀξίες αἰώνιες καὶ ἐνθαρρύνουν πολλοὺς νὰ τὶς μιμηθοῦν, ν' ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμα τῶν ἐνάρετων. Ὅπως εἶπε καὶ ὁ Μ. Βασίλειος, «εὐφραίνονται λαοὶ εὐφροσύνην πνευματικὴν ἐπὶ μόνῃ τῇ ὑπομνήσει τῶν τοῖς δικαίοις καταρωθῶμένων, ἐναγόμενοι εἰς ζῆλον καὶ μίμησιν τῶν ἀγαθῶν, ἀφ' ὧν ἀκούουσιν» (Εἰς Γόρδιον Μάρτυρα Α' ΡΓ 31, 492).

Ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχες ἢ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὄρισε νὰ τιμᾶται ἡ μνήμη τους ξεχωριστά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κοινοῦ τὴν 30ῆ Ἱανουαρίου δίνοντας ἔτσι τὴν εὐκαιρία ν' ἀναπολήσουν οἱ πιστοὶ τὶς ἀξίες ποὺ οἱ ἅγιοι ἐνσάρκωσαν, νὰ θυμηθοῦν τὰ κατορθώματά τους. Ὁ ἐπίσκοπος Εὐχαΐτων (τοῦ Ἑλληνικοῦ Πόντου) Ἰωάννης Μαυρόπουλος συνέβαλε τὸν ΙΑ' αἰῶνα στὸν καθορισμὸ τῆς κοινῆς γιορτῆς καὶ ἔγραψε τὴν σχετικὴ ἀκολουθία.

Σὲ μνημόσυνο τῶν τριῶν μεγάλων Ἱεραρχῶν ἀξίζει νὰ σημειώσουμε ἐδῶ κάποια ἀπὸ τὰ σημεῖα ποὺ συνιστοῦν τὴν τεράστια προσφορά τους καὶ δικαίωνου ἀπόλυτα τὴν πρωτοβουλία τοῦ ἐπισκόπου Εὐχαΐτων.

★

Πρῶτον οἱ τρεῖς Ἱεράρχες προβάλλουν στὴν ἐποχὴ τους (Δ' αἰῶνας) ὡς ὑπέρτατο παράδειγμα γιὰ χριστιανικὴ μίμηση. Ὅταν ἀπεδεικνύετο «ἀλήθης ὁ τοῦ Κυρίου λόγος ὁ εἰπὼν ὅλον τὸν κόσμον ἐν τῷ πονηρῷ κείσθαι» (Γρηγόριος Νύσσης, Ἐπιστολὴ Γ': ΡΓ 46, 1006), ἐνῶ πολλοὶ συμφωνοῦσαν ὅτι «ἐπιλέλοιπεν τὸν θῖον ἡ ὁσιότης καὶ πέφευγεν ἡ ἀλήθεια» (τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιστολὴ Α': ΡΓ 46, 1000) οἱ μεγάλοι Πατέρες, σὰν ποτάμι ποὺ στὸ πέρασμά του μεταβάλλει τὴν ἔρημο σὲ εὐφορὰ κοιλάδα ζωογόνησαν τὴν ἔρημη χώρα ψυχῶν μαραγκιασμένων καὶ ἐνίσχυσαν πολλοὺς μὲ κάθε τρόπο, ἔγιναν «ὄφθαλμὸς τυφλῶν, ποὺς χολῶν, πατέρες ἀδυνάτων» (Ἰὼβ κθ' 15-16). Σὲ μιὰ ἐποχὴ φθορᾶς ἠθικῆς καὶ σύγχυσης τοῦ νοῦ ἔδωσαν παράδειγμα ἀγωνιστικότητας καὶ ὑπομονῆς καὶ ψυχικῆς δύναμης ποὺ τόσο συγκλονιστικὰ ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης ἐκφράζει στὸ Λόγο πρὸ τῆς ἐξορίας, κεφ. α'-β' (ΡΓ 52, 427-430): «Χριστὸς μετ' ἐμοῦ καὶ τίνα φοβηθήσομαι; Κἂν κύματα κατ' ἐμοῦ διεγείρονται, κἂν πελάγη, κἂν ἀρχόντων θυμοὶ ἐμοὶ πάντα ταῦτα ἀράχνης εὐτελέστερα».

Δεύτερον, οἱ τρεῖς Ἱεράρχες κατάφεραν νὰ καθορίσουν αὐτὸ ποὺ ὀφείλε ἡ χριστιανικὴ σκέψη στὸ εἰδωλοκρατικὸ παρελθὸν καὶ ὄχι μόνο νὰ τὸ ἐφαρμόσουν στὴν πράξη, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ ἐκφράσουν μὲ γλῶσσα κατανοητὴ σὲ εὐρύτατο κοινόν. Τὸ ἔργο τους γενικὰ εἶναι ξεροχος συνδυασμὸς τοῦ χριστιανικοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Καὶ οἱ τρεῖς βρῆκαν τὸν τρόπο, μὲ ἐθνικοὺς δασκάλους, νὰ ἐνώσουν τὸν Παρθενῶνα μὲ τὴν Ἁγία Σοφία, τὸν Ἀριστοτέλη μὲ τὸ Εὐαγγέλιο, τὸν ἀνθρωπισμὸ τοῦ ἀτομικιστῆ Ἑλληνα μὲ τὴν ἀγάπη γιὰ τὸν πλησίον. Γιὰ νὰ πετύχουν νὰ

παρουσιάσουν την καινούργια σύνθεση έννοιών που ως τότε θεωρούνταν άνομιες ή αντίθετες χρησιμοποιήσαν τον ελληνικό λόγο με τρόπο τόσο εύστοχο, με ύφος τόσο πυκνό και λεπτό, με εκφραστική δύναμη τόσο έντυπωσιακή, ώστε ο Μ. Βασίλειος να χαρακτηρίζεται σήμερα ο μέγιστος επιστολογράφος της ελληνικής γραμματείας, ο Γρηγόριος ως ο αισθαντικότερος ποιητής των χριστιανών μυστικών και ο Ίωάννης ο Χρυσόστομος ως ο μέγιστος των χριστιανών ρητόρων. Στους σύγχρονους "Ελληνες της μαραμένης γλωσσικής παιδείας οί τρεις Ίεράρχες είναι πρόκληση γλωσσομάθειας και κίνητρο ν' αξιοποιηθούν οί τεράστιες εκφραστικές δυνάμεις της γλώσσας μας.

Καί στον Δ' αιώνα είχε δίκαιο ο Θεολόγος Γρηγόριος να έκφράζει αποστροφή πρὸς «τὴν νῦν γλωσσαλιαν καὶ τοὺς αὐθημερινούς σοφοὺς καὶ τοὺς χειροτονήτους θεολόγους, οἷς ἀρκεῖ τὸ θελήσαι μόνον πρὸς τὸ εἶναι σοφοὺς» (Λόγος κ', ΡΓ 35, 1065). Καί στίς μέρες μας, πού θροντερές φωνές κενές περιεχομένου καλύπτουν ἕνα μίγμα ἀνοησίας καὶ ἀνευθυνότητας, ἡ ἀνάγκη τῶν συγγραμμάτων τῶν τριῶν Ίεραρχῶν μπορεῖ νά γίνει πρότυπο κάθε ἐμπνευσμένης καὶ μεστής σὲ νοήματα συγγραφῆς, ὀμιλίας, σκέψης γιὰ κάθε πνευματικὸ ἄνθρωπο, γιὰ ὅσους ἐπιθυμοῦν ν' ἀπολαμβάνουν τὴν ἀσκηση ἐξουσίας πάνω στὴ γλῶσσα ὄχι μόνον ὡς τύπο ἀλλὰ καὶ ὡς οὐσιαστικὸ φορέα ιδεῶν. Ὁ Ίωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ Θεόδωρος Στουδίτης, ὁ Μιχαήλ Ἀκομινᾶτος, ὁ Γρηγόριος Παλαμάς καὶ ὁ Νικόλαος Καθάσιλας ἔγραψαν συγγράμματα σὲ ἔξοχα ἑλληνικά καὶ διέσωσαν τίς ιδέες τους πού ἤδη θεωροῦνται κλασικὲς στὸ χριστιανικὸ πολιτισμὸ. Αὐτὴ ἡ παράδοση καλῆς γραφῆς ὀφείλεται κυρίως στὸ γεγονός ὅτι ὅλοι τους διάβασαν τὰ συγγράμματα τῶν τριῶν Ίεραρχῶν.

Ὅλοι οἱ οἰκοδόμοι τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ θρῖσκουν κοινὸ σημεῖο ἀναφορᾶς τοὺς τρεῖς Ίεράρχες

πού κατάφεραν νά ἐξηγήσουν πειστικὰ τὴν χριστιανικὴ διδασκαλία μὲ ὄρους καταληπτοὺς στοὺς μελετητές τῆς παλιότερης ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Αὐτοὶ ἔδειξαν ὅτι, ἂν ἡ χριστιανικὴ ἀποκάλυψη ἔφερε μιὰ ἐπανάσταση στὴ σκέψη, δὲν ἦταν ἀπαραίτητο νά ἐγκαταλειφθεῖ ἡ τεράστια κληρονομιά τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων διανοητῶν. Αὐτοὶ προσάρμοσαν κατάλληλα τὸν κλασσικὸ στὸν χριστιανικὸ ἀνθρωπισμὸ καὶ πλούτισαν τὴ χριστιανικὴ διάνοηση μὲ τὴ σοφία τῶν Ἑλλήνων, θεωρώντας μαζί μὲ τὸν Ὁριγένη «γυμνάσιον μὲν τῆς ψυχῆς τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, τέλος δὲ τὴν θείαν».

Τρίτον, ἀξίζει νά θυμηθοῦμε ὅτι οἱ τρεῖς Ίεράρχες ἦταν παιδαγωγοὶ μὲ ἔντονο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν μόρφωση τῶν νέων. Ὁ Μ. Βασίλειος ἰδιαίτερα στάθηκε ἐναντίος στὴ χρῆση θείων παιδαγωγικῶν μεθόδων πού ἦταν συνηθισμένες κατὰ τὴν ἐποχὴ του (βλ. Ὁ μιλία Β' στὴ ν ἀρχὴ τῶν Παροισμῶν, ΡΓ 31, 396). Θυμομάστε ἐδῶ τὸν ἱερὸ Αὐγουστῖνο πού μὲ πίκρα ἀντιτίθεται στὴ χρῆση μαστίγων καὶ ἄλλων σκληρῶν ποινῶν πού ἐπεβάλλοντο στοὺς νέους τῆς Δύσης (C o n f e s s i o n e s, I, 9, ΡΙ 32, 667-668). Ὁ Μ. Βασίλειος ἐξ ἄλλου βλέπει τὸν παιδαγωγὸ ὡς καπετάνιο πού ὀδηγεῖ μὲ ἀσφάλεια τοὺς νέους πάνω στ' ἄλμυρά κύματα τῆς ζωῆς. Παράλληλα τονίζει ὅτι ἡ ἄτακτη φύση τῶν νέων χρειάζεται χαλινάρι γιὰ νά κεντριστεῖ ἀκολούθως στὸ δρόμο τῆς εὐσέβειας καὶ ἡ ψυχὴ νά μὴ ξεπέσει σὲ νωθρότητα καὶ τεμπελιά:

«Καθέζομαι δὲ ἐπ' ἑμαυτοῦ ὥσπερ οἱ εἰς πέλαγος ἀφιένας μέλλοντες, ἀποσκοπεύων τὸ μέλλον. Οἱ μὲν γὰρ πλέοντες ἀνέμων χρῆζουσι πρὸς τὴν εὐπλοῖαν, ἡμεῖς δὲ τοῦ χειραγωγῆσαντος ἡμᾶς καὶ ἀσφαλῶς διὰ τῶν ἄλμυρῶν κυμάτων τοῦ θίου παραπέμψαντος. Χρῆζειν γὰρ ἑμαυτὸν λογίζομαι πρῶτον μὲν χαλινοῦ πρὸς τὸν δρόμον τῆς εὐσεβείας. Τούτων δὲ πρόξενος λόγος δηλονότι νῦν μὲν παιδαγωγῶν ἡμῶν τὸ ἄτακτον,

νῦν δὲ τὸ νωθρὸν τῆς ψυχῆς διεγείρων»
(Ἐπιστολὴ ΡΝ', ΡΓ 32, 601 ΑΒ).

Τέλος πρέπει νὰ ὑπογραμμισθεῖ κάτι, ἰδιαίτερα στὶς μέρες μας, ὁπότε συνέβη καὶ αὐτό: φοιτητικὸς σύλλογος νὰ ψηφίσει τὴν κατάργηση τῶν σεμιναρίων στῆ Σχολὴ γιατί προσφέρουν αὐτὰ ἔκτακτες ἐκπαιδευτικὲς εὐκαιρίες ποῦ... προωθοῦν τὴν ἀνισότητα! Οἱ τρεῖς Ἱεράρχες συνέβαλαν σημαντικὰ στὴν ἀνάπτυξη τοῦ παγκόσμιου πνεύματος μὲ σκληρὴ ἐργασία καὶ μελέτη ποῦ τοὺς ἔκανε θέβαια νὰ ξεχωρίσουν ἀνάμεσα στοὺς συγχρόνους τους, ἀλλὰ πρὸς ὄφελος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου— ὄχι σὰν ἀποτέλεσμα ἐπιταγῆς ἢ ἀνάγκης, ἀλλὰ ὡς ἐλεύθερη προσφορά τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου στὶς καλύτερες στιγμὲς τῆς ὁμοίωσῆς του πρὸς τὸν Θεὸ κατὰ χάρη. Εἶχαν θέβαια καὶ τὸ προνόμιο νὰ ἔχουν καὶ οἱ τρεῖς δάσκαλο τὸν περίφημο εἰδωλόατρο σοφιστὴ Λιβάνιο. Εἶχαν ὅμως καὶ τὴν ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονὴ ν' ἀκολουθήσουν τὶς ὁδηγίες του. Ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Γρηγόριος τὸν θυ-

μοῦνται μὲ σεβασμὸ, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης συνδέθηκε μὲ τὸν δάσκαλό του στὴν Ἀντιόχεια τόσο στενά, ποῦ ὁ Λιβάνιος ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμία νὰ τὸν διαδεχθεῖ στὴν ἐθνικὴ σχολὴ του ὁ χριστιανὸς μαθητὴς του.

★

Εἶναι πολὺ λίγα, ἀλλὰ ἐνδεικτικὰ, αὐτὰ ποῦ ἀναφέρθηκαν γιὰ τὸ πέρασμα-ποταμὸ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τοῦ Δ' αἰῶνα. Πάντως κάθε ἀναφορὰ μας δικαίῳ τὴν πρωτοβουλία τοῦ Ἰωάννου Μαυρόποδος, ἱεράρχη καὶ ἀνθρωπιστῆ, χριστιανοῦ κι ἐλληνιστῆ συγχρόνως, ὁ ὁποῖος κατανόησε τὴ μεγάλη σημασία ποῦ εἶχε ἡ τριάδα αὐτῆ «τῶν μεγίστων φωστήρων τῆς τρισηλίου θεότητος» καὶ ἔνωσε τὸ φῶς τῶν λαμπάδων τους σὲ κοινὴ φωταγωγία καὶ χάρα ἐκείνων ποῦ ἐρευνοῦν τὰ πνευματικὰ καὶ θρησκευτικὰ τους ἔργα καὶ τιμοῦν ἐξ ἴσου τὴν ἀθάνατη μνήμη τους.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΝ ΑΦΕΛΟΤΗΤΙ ΚΑΡΔΙΑΣ

Θεοῦ εἰκόνα ἄχραντη
ὁ νοῦς σὰν ζωγραφίζει,
καὶ ἡ καρδιὰ λαξεύεται
σ' ἀγάπη τοῦ Υἱοῦ Του,
χολῆς δὲ στέργει κέρασμα,
ἀγκάθια δὲ ραντίζει,
οὔτε μοιράζει τὴν ὁργὴ
ὁ ἀδελφὸς ἐτοῦτος.

Κρατᾶ πανώρια τὴν καρδιὰ
καὶ ἄδολη φυλάγει,
κι ἔχει τὸ νοῦ ἀμέτοχο
σὲ ἔγνοιες λιμασμένες,
κι ἐνώνεται μὲ τὸ Θεὸ
μετέχει τῆς Ἀγάπης,
ὁ ἀδελφὸς ποῦ δέχεται
Σῶμα Χριστοῦ καὶ Αἷμα.

Φιλήμων Καπάσογλου

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΡΑΜΜΟΣ

(1902-1987)

I. Σε πνευματική δημιουργική δράση εκάλεσε ο Θεός τον ομότιμο καθηγητή της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, πρόεδρο τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἀκτινῶν» καὶ σεβαστὸ δάσκαλο, Γεώργιο Θ. Ράμμο τὸ ἀπόγευμα τῆς 22ας Ἰανουαρίου 1987. Οἱ γραμμὲς πὺν ἀκολουθοῦν, ἄς θεωρηθοῦν ἔκφραση πένθους, ὑπόμνηση τῆς ἰσχυρῆς του προσωπικότητος καὶ εὐχαριστία τῶν μαθητῶν του, γιὰ ὅσα τοὺς προσέφερε ἀπὸ τὸ περίσσευμα τῆς καρδιάς του ὁ διεθνὺς φήμις καὶ πρεσβύτερος ὄλων τῶν τότε ζώντων εὐρωπαϊῶν δικονομολόγων.

II. Γεννήθηκε στὶς 10/23 Φεβρουαρίου 1902 στὸ Καρακοβούνι τῆς Κυνουρίας ἀπὸ πατέρα γιατρό. Τὶς ἐγκύκλιες σπουδῆς του περάτωσε στὸ Ναύπλιο. Τὸ 1926 ἔλαβε τὸ πτυχίον τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ μέχρι τὸ 1929 συμπλήρωσε τὶς σπουδῆς του στὰ Πανεπιστήμια Λωζάνης, Λευρίας, Γοτtingης καὶ Ἀμβούργου. Τὸ 1931 ἀναγορεύθηκε διδάκτωρ τῆς Νομικῆς Ἀθηνῶν καὶ στὴ συνέχεια ἐκλέχθηκε καὶ διορίσθηκε ὑφηγητῆς (1932), ἔκτακτος καθηγητῆς (1934) καὶ τελικὰ τακτικὸς καθηγητῆς (1937), διαδεχόμενος τὸν ἔδρα τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας τὸν ἀείμνηστο ἀκαδημαϊκὸ-καθηγητὴ Μιχ. Λιβαδά. Ἀποχώρησε ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τὸ ἔτος 1968, ὡς Πρύτανις, μετὰ ἀπὸ μείωση τοῦ ὄριον ἡλικίας ἀπὸ τὸ τότε καθεστὼς τῆς δικτατορίας.

III. Ἡ συνεχῆς μέχρι τὸν θάνατό του προσφορὰ στὴν κοινωνία καὶ τὴν ἐπιστήμη, ἀλλὰ καὶ ὅλη γενικὰ ἡ ζωὴ του ἐμπνέονταν ἀπὸ τὶς ἀρχῆς τῆς ὀρθόδοξης χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ στὴ μακρὰ ἀκαδημαϊκὴ διαδρομὴ χαρακτηριζόταν ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τῶν αἰσθημάτων του, τὴν σεμνότητα τοῦ χαρακτῆρα του, τὸ βαθὺ αἶσθημα τοῦ χρέους καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴν πλούσια προσφορὰ τῆς χριστιανικῆς του ἀγάπης.

A'. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς πολὺτιμες ὑπηρεσίες

του στὴ διοίκηση τοῦ Πανεπιστημίου ὁ Γεώργιος Ράμμος ὑπῆρξε ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀκαταπόνητος καὶ εὐσυνείδητος δάσκαλος καὶ ὁ ἀκάματος συγγραφέας. Γαλούχησε ἐπὶ τριάντα ἕξι συνεχῆ χρόνια τοὺς φοιτητῆς τῆς Νομικῆς στὰ νάματα τῆς δικονομίας, προώθησε ὅσους ἔδειχναν ἰδιαίτερον ζῆλον καὶ ἐνδιαφέρον καὶ προσέβαλε στὸ ἐξωτερικὸ τὴν ἑλληνικὴ ἐπιστήμη τοῦ δικονομικοῦ δικαίου. Ἀπόδειξε ὄλων αὐτῶν ἡ πλειάδα τῶν διακεκριμένων πανεπιστημιακῶν διαδόχων του, ἡ μετάφραση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κώδικα Πολιτικῆς Δικονομίας στὰ γερμανικά, ἡ μεταφορὰ τοῦ θεσμοῦ τοῦ Εἰσηγητῆ δικαστῆ τοῦ Κ. Πολ. Δ. 1968 — πνευματικοῦ του τέκνου — στὸν γαλλικὸ ΚΠολΔ τοῦ 1975 καὶ τέλος ἡ ἀναγόρευση του σὲ ἐπίτιμο διδάκτορα τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἐρλάγγεν — Νυρεμβέργης, τοῦ ὁποίου ἡ Νομικὴ Σχολὴ εἶναι διεθνῶς γνωστὴ μὲ ἰδιαίτερη παράδοση στὴν καλλιέργεια τοῦ ἀστικοῦ δικονομικοῦ δικαίου.

Ἡ προφορικὴ του διδασκαλία χαρακτηριζόταν ἀπὸ τὸ σπινθηροβόλο πνεῦμα του, τὴν φιλοπαίγμονα διάθεσή του καὶ τὴ θυμοσοφία του καὶ τὰ παραδείγματα πὺν χρησιμοποιοῦσε διανθίζονταν μὲ ἀνέκδοτα καὶ παροιμίες τοῦ λαοῦ γιὰ νὰ γίνονιν πῶ κατανοητῆς καὶ εὐχάριστες οἱ παραδόσεις του (π.χ. ἀπὸ πίττα πὺν δὲν τρῶς τί σὲ μέλλει κι ἂν καεῖ = ἐνσταση ἐνεργητικῆς νομιμοποιήσεως). Κατόρθωνε μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο νὰ ξυπνᾶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν φοιτητῶν γιὰ ἓνα φαινομενικὰ τυπικολογικὸ-τεχνικὸ μάθημα καί, μὲ τὴν ἄριστη γνώση καὶ τοῦ λοιποῦ οὐσιαστικοῦ δικαίου, νὰ τοὺς μνεῖ στὶς θεμελιώδεις ἀρχῆς τοῦ δικαίου.

B'. Μετὰ τὴν ἀποχώρησή του ἀπὸ τὴν ἐνεργὸ ὑπηρεσία συνέχισε ἀμείωτα τὴν ἐπιστημονικὴ του προσφορὰ, ἡ ὁποία ἀποτυπώνεται σὲ 4500 περίπου σελίδες, μετὰξὺ τῶν ὁποίων ξεχωριστὴ θέση καταλαμβάνει τὸ τετράτομο «Ἐγχειρίδιον Ἀστικοῦ Δικονομικοῦ Δικαίου», ἀπόσταγμα τῆς πείρας

και της γνώσεώς του. Τὸ συνολικὸν τοῦ ἔργου, ποῦ ὑπερβαίνει τις 500 ἐργασίες, χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν συστηματικὴν κατάταξιν τῆς ὕλης, τὴν ἐκθεσὴν τῶν ζητημάτων μετὰ βάσιν τὰ πορίσματα τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης, σὲ συνδυασμὸν μετὰ τὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητα. Ὁ Γεώργιος Ράμιος μαζί μετὸν Βασίλειον Οἰκονομίδην θεωροῦνται θεμελιωτῆς τοῦ δικονομικοῦ δικαίου. Εἶναι ἀπὸ τοὺς δασκάλους ποῦ δημιουργήσαν σ χ ο λ ή. Ἐπήρξε ἰδρυτῆς καὶ ψυχῆ τῆς Ἐνώσεως Ἑλλήνων Δικονομολόγων. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ ἀρχικὰ ἐπὶ τὴν Συντακτικὴν καὶ μετέπειτα ἐπὶ τὴν Ἀναθεωρητικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Κ.Πολ.Δ. εἶναι τέτοια, ποῦ τὸ ὄνομα τοῦ ταυτίσθηκε μετὰ τὸν Κώδικα Πολιτικῆς Δικονομίας τοῦ 1968.

Ἡ ἀριστη γνῶσις τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου δικαίου ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸν λιτὸν ἀλλὰ περικεκτικὸν καὶ μετὰ σὲ ἐπισημάνσεις σχολιασμὸν ἀποφάσεων πολιτικῶν καὶ διοικητικῶν δικαστηρίων, τις μονογραφίες τοῦ καὶ τὴν συμβολὴν τοῦ ἐπὶ συλλογικὸν ἔργο τῆς Ἐρμ.ΑΚ. Τελευταῖα ἔδειχνε μετὰ ἄλλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν σημειουμένην τάσιν αὐτοτελείας τοῦ διοικητικοῦ δικονομικοῦ δικαίου καὶ ἐπιθυμοῦσε νὰ προσφέρει τὸ ἀπόσταγμα τῆς πείρας τοῦ καὶ τῶν γνώσεών του, ἐφ' ὅσον τοῦ ἐζητεῖτο ἀπὸ τοὺς καταρτίζοντες τὸ Σχέδιον Κώδικα Διοικητικῆς Δικονομίας.

IV. Στὴ δημοσίᾳ ζωῆν τοῦ ὁ δάσκαλος προσέφερε τις ὑπηρεσίες τοῦ ὡς Ἐπιβουλοῦ Παιδείας καὶ Ἐπιβουλοῦ Παιδείας καὶ Ἐπιβουλοῦ Παιδείας καὶ Ἐπιβουλοῦ Παιδείας ἐπὶ τὴν Κυβέρνησιν Κ. Γεωργακοπούλου τὸ 1958 καὶ τὸ «εἶναι» τοῦ ὡς στέλεχος ἀρχικὰ τῆς «Χριστιανικῆς Κοινωνικῆς Ἐνώσεως», γιὰ τὴν ἰδρυσὴν τοῦ Ἀντικαρκινικοῦ Νοσοκομείου Ἁγίου Σάββας καὶ ἀργότερα ὡς πρόεδρος τοῦ καθὼς καὶ ὡς πρόεδρος τῶν Νοσοκομείων τοῦ «Ἐυαγγελισμοῦ» καὶ τοῦ Ἐρευθοῦ Σταυροῦ καὶ ὡς δάσκαλος καὶ οὐσιαστικὸς ἀρωγὸς τῶν ἀδελφῶν νοσοκόμων.

Μετὰ τὴν συνδρομὴν τῶν καθηγητῶν Δυοβουνιώτη καὶ Τρεμπέλα, κατόπιν παραστάσεώς του ἐπὶ τὸν Ἐπιβουλοῦ Παιδείας Γ. Παπανδρέου καὶ τὸν Πρωθυπουργὸν Ἑλ. Βενιζέλο, πέτυχε τὸ 1932 τὴν παραχώρησιν τοῦ Ναοῦ τῆς Καπνικαρέας πρὸς Πανεπιστήμιον. Ἐκοιτοῦ μετὰ τὴν 18-1-87 συμμετεῖχε ἐπὶ τὴν Λειτουργίαν τοῦ ναοῦ, μό-

νιμος ἀναγνώστης τοῦ 50οῦ ψαλμοῦ. Στὴ συνέχεια ἐπισκεπτόταν πάντοτε τὰ παραπάνω νοσοκομεῖα καθὼς καὶ ἀσθενεῖς.

Τὸ αἶσθημα τοῦ χρέους καὶ τῆς προσφορᾶς ὑποδήλωνε ἢ προσφιλῆς τὸν παρατήρησιν στοὺς φοιτητῆς, μετὰ τὴν εὐκαιρίαν ὀνομαστικῶν ἐφορτῶν, νὰ μὴ ξεχνοῦν ὅτι «ὅλοι οἱ ἅγιοι ἠθλήσαν καὶ ἠγίασαν ἐργαζόμενοι καὶ οὐχὶ ἀναπαυόμενοι, ἐρμηνεύοντες διασταλτικῶς τὸν ὅρον ἐργασίας καὶ συσταλτικῶς τὸν ὅρον ἀνάπαυσης».

V. Ἐξαγοραζόμενος τὸν καιρὸν ἀπεχώρησε ἀπὸ αὐτὸ τὸν κόσμον ὁ Γ. Ράμιος, διορθώνοντας δοκίμια τοῦ Ζ' τόμου τῶν Συμβολῶν του. Ἄφησε ἀνέκδοτα δλοκληρωμένα ἔργα τὴν ἐρμηνείαν τῆς περὶ κλήρου ἀγωγῆς ἐπὶ τὴν σειράν τῆς Ἐρμ.ΑΚ καὶ σὲ χειρόγραφο τὰ ἀπομνημονεύματά του, τὰ ὅποια ἠθέλε νὰ δακτυλογραφήσουμε μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀπὸ τὸ χωριό. Ἐπίσης ἠθέλε νὰ συγκεντρώσει καὶ ἄλλες παροιμίες ὡστε νὰ σχηματισθεῖ ἓνα βιβλίον ἀπὸ 100 σελίδες μετὰ τίτλον «Οἱ παροιμίες τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐπὶ τὴν δικονομίαν», ἔργο ποῦ ἐπεξεργαζόταν ἐπὶ τὸ πατρικὸν τοῦ σπιτί.

VI. Στὴν τελευταίαν τοῦ ἐπικοινωνία μαζί μας, πέντε μέρες πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατόν του, ποῦ εἶχε καὶ ἓνα τόνο ἐξομολογητικόν, μᾶς εἶπε μετὰ τῶν ἄλλων «ὅσο ἀκόμη ζήσω, θέλω νὰ μὴ εἶμαι βάρος ἐπὶ τὸν ἑαυτὸν μου καὶ στοὺς γύρω μου», ἐν ὄψει τῆς ἐπὶ 77 χρόνιαν ἀναπηρίας του.

Ἐχοντας ἐκπληρώσει τὰ χριστιανικά του καθήκοντα ὁ Θεός, ἐπὶ τὸν ὅποιον πάντα προσέβλεπε, εἰσάκουσε τὸν πόθον τοῦ καὶ ἀπὸ τὸ ἀγαπημένον του Καρακοβούνι πέταξε ἢ τὴν ψυχὴν τοῦ κοντὰ Του.

Ἐνώπιόν Του ὁ δάσκαλός μας, ποῦ μᾶς τίμησε μετὰ τὴν φιλίαν καὶ τὴν ἀγάπην του, μπορεῖ νὰ πεῖ ὅτι δὲν ἐκρυψε τὸ τάλαντον ἀλλὰ φιλότιμον τὸ χρησιμοποίησε καὶ τὸ πολλαπλασίασε.

Οἱ μαθητῆς τοῦ θρηνοῦμε τὸ πνεῦμα ποῦ ἔπαψε νὰ δημιουργεῖ καὶ, διατηρώντας μετὰ σεβασμὸν τὴν μνήμην γιὰ τὴν ἐνάρετον ζωὴν τοῦ καὶ τὴν βαθεῖαν τοῦ σοφίαν, τὸν ἀποχαιρετήσαμε πορευόμενον ἡρεμον καὶ γαλήνιον πρὸς τὴν αἰωνιότητα.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Π. ΣΟΪΛΕΝΤΑΚΗΣ

Πρόεδρος Πρωτοδικῶν Δ. Δ.

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ – ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Το περιοδικό αυτό δεν είναι η πρώτη φορά που ασχολείται με το μέγα έθνικό θέμα της Κύπρου. Σε κάθε φάση της μακρόχρονης πορείας του Κυπριακού, οι «'Ακτίνες» πήραν θέση στο έθνικό και πνευματικό αυτό αίτημα του Έλληνισμού, θέση που υπαγορεύει η κρυστάλλινη γραμμή του Περιοδικού στα μεγάλα προβλήματα του έθνους. "Αν σήμερα επιχειρούμε μια τομή στο θέμα αυτό είναι για να εκθέσουμε όριμένες σκέψεις και απόψεις που, χωρίς να είναι πρωτότυπες, πιστεύουμε ότι δίνουν επιγραμματικά τις γραμμές πάνω στις οποίες στηρίζουμε το άμετακίνητο αίτημα της Έλευθερίας, που έδινε πάντα τον τόνο στους αγώνες εκατοντάδων γενεών, Κυπρίων και Έλλαδιτών.

Και σπεύδουμε από την πρώτη στιγμή να τονίσουμε ότι το Κυπριακό, ανεξάρτητα από τις έκαστοτε διεθνείς συγκυρίες και τους όποιουσδήποτε ευκαιριακούς πολιτικούς χειρισμούς, ήταν, είναι και παραμένει θέμα εφαρμογής της αρχής της αυτοδιαθέσεως. Το θέμα, έθνικό και πνευματικό στην ουσία του, δεν πάυει να είναι και πολιτικό. 'Ο παρακάτω χειρισμός του, όμως, θά είναι όσο μπορεί άπολιτικός και, παρ' όλο που συνδέεται με πολιτικές πράξεις και παραλείψεις, θά είναι πέρα για πέρα πάνω και έξω από πρόσωπα, κόμματα ή ιδεολογίες. Εύθύνες βέβαια υπάρχουν, δεν πρόκειται όμως να τις αναζητήσουμε ούτε και να τις κρίνουμε. Θά περιοριστούμε στην επισήμανση των δεδομένων του προβλήματος κι ό καθένας άς θγάλει τά συμπεράσματά του.

★

Οί αναγνώστες του Περιοδικού αυ-

τού και ό κύκλος που άποτελεί τον περίγυρό του, είναι άρκετά ένημερωμένοι με το θέμα και έτσι δεν χρειάζεται ν' ανατρέξουμε στην ιστορία της Κύπρου, στην έλληνικότητά της και στους αδιάκοπους αγώνες της να άποτελέσει τμήμα του έθνικού κορμού. Και οί αγώνες αυτοί, άναξιοποίητοι μέχρι τώρα — για λόγους που δεν ξεετάζονται σήμερα — δεν σημαίνει ότι δεν θά συνεχισθούν μέχρι τέλους, όσοσδήποτε θυσίες κι άν χρειασθούν, κι όσοσδήποτε χρόνος και άν περάσει.

Και για να γίνουμε έξαρχής σαφείς, το κυπριακό σήμερα δεν είναι διαφορά μεταξύ «δύο Κοινοτήτων», που να λυθεί με τις λεγόμενες «διακοινοτικές συνομιλίες». Είναι θέμα ξενικής εισβολής και κατακτήσεως εδάφους ξένης, ανεξάρτητης χώρας, με παραβίαση των δημοκρατικών αρχών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που άναγνωρίζει και (ύποτίθεται) κατοχυρώνει το Διεθνές Δίκαιον.

'Ο «διάλογος» που επιχειρείται σήμερα δεν είναι μεταξύ δύο «Κοινοτήτων». Είναι διάλογος όχι μεταξύ των Έλλήνων και των Τούρκων της Κύπρου, αλλά μεταξύ μιας στρατιωτικά άδύναμης Λευκωσίας και της στρατιωτικά και πολιτικά ισχυρής Άγκύρας. Για να γίνει «διακοινοτικός διάλογος» πρέπει να διασφαλισθεί, πρώτα, ή «έπί ίσοις όροις» διεξαγωγή του, όχι δέ υπό την δαμόκλειο σπάθη της τουρκικής στρατιωτικής κατοχής. Ν' άποχωρήσουν όλα τά τουρκικά στρατεύματα από την Κύπρο, να έξασφαλισθούν οί βασικές έλευθερίες όλοκλήρου του πληθυσμού— Έλληνικού και Τουρκικού— δηλαδή ή έλευθερία διακινήσεως και έγκαταστάσεως σ' όλόκληρο το νησί, τό δικαίωμα εργασίας και άποκτήσεως περιουσίας,

ή κατοχύρωση όλων τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων γιὰ ὀλόκληρο τὸν πληθυσμό, καὶ τότε, καὶ μόνον τότε, μπορεῖ νὰ γίνεταί λόγος γιὰ «διακοινοτικό διάλογο». Καί, φυσικά, νὰ ἐπανέλθουν ὅλοι οἱ πρόσφυγες κάτοικοι τῆς Κύπρου, "Ἕλληνες καὶ Τούρκοι, στὶς ἐστίες τους.

Ὁ ἀγῶνας τῶν Κυπρίων γιὰ "Ἐνωση μὲ τὴν Ἑλλάδα χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού καὶ ἡ Κύπρος, ὅπως καὶ ὁ ὑπόλοιπος Ἑλληνικὸς χῶρος, θρίσκονταν ὑπὸ τὴν Τουρκοκρατία. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ πρώτου τμήματος, τὸ 1830, ἕνα-ἕνα τὰ λοιπὰ τμήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀγωνίστηκαν καὶ κατέκτησαν τὴν ἐλευθερία τους, μὲ τὴν ἑνωματώση τους στὸν ἑλληνικὸ κορμό: Θεσσαλία, Μακεδονία, Ἐπτάνησα, Ἡπειρος, Κρήτη, Νησιά τοῦ Αἰγαίου, Δωδεκάνησα. Καὶ ἡ Κύπρος περίμενε τὴ σειρά της. Δὲν ἐτέθη ποτὲ θέμα «αὐτοκυβερνήσεως», «ἀνεξαρτησίας» ἢ ἄλλου παρεμφεροῦς καθεστῶτος. "Ἐνωση μὲ τὴν Ἑλλάδα ἦταν τὸ φλάμπουρο πού θέρμαινε τὶς καρδιές τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου, μὲ ἀλλεπάλληλους ἀγῶνες καὶ ἐξεγέρσεις. Στὸν ἀγῶνα τοῦ '21, στοὺς μετέπειτα ἔθνικους ἀγῶνες πού συμμετεῖχαν καὶ οἱ Κύπριοι, στοὺς Βαλκανικοὺς Πολέμους, στοὺς δύο Παγκόσμιους Πολέμους, στὴν ἐξέγερση τοῦ 1931, στὸ Δημοψήφισμα τοῦ 1950, στὶς προσφυγές στὸν ΟΗΕ, στὸν ἀγῶνα τῆς ΕΟΚΑ, ἕνα ἦταν τὸ σύνθημα κι ἡ σημαία τοῦ ἀγῶνα: "Ἐνωση μὲ τὴν Ἑλλάδα, μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς τῆς αὐτοδιαθέσεως. Τὸ πῶς ξεκινήσαμε ἀπὸ τὴν "Ἐνωση, περάσαμε ἀπὸ τὴν «αὐτοκυβέρνηση» καὶ φτάσαμε στὴν «ἀνεξαρτησία», ἐδέσμευτη στὴν ἀρχή, ἐγγυημένη στὴ συνέχεια, εἶναι φάσεις πού ὅλοι τὶς ζήσαμε καὶ πού δὲν ἔχει πρακτικὴ ἀξία ἢ ἀπαρίθμησή τους. "Ἐνα εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι τὸ αἷμα τῶν Κυπρίων καὶ τῶν Ἑλλαδιτῶν, στὴν Κύπρο καὶ ἄλλου, δὲν ἐχύθη γιὰ ὀτιδὴποτε ἄλλο παρὰ μονάχα γιὰ τὴν "Ἐνωση.

Ἀπὸ τὸ «εὐκταῖο», πού ἦταν ἡ "Ἐνωση, περιοριστήκαμε στὸ «ἐφικτό», γιὰ τὴν ὥρα τουλάχιστον. Γιατί, βέβαια, δὲν

μποροῦμε τώρα νὰ θέσουμε εὐθέως θέμα Ἐνώσεως. Οἱ διεθνεῖς συγκυρίες δὲν ἐπιτρέπουν τέτοιες ἀξιώσεις. Καὶ μιὰ καὶ ἡ πολιτικὴ εἶναι ἡ τέχνη τοῦ ἐφικτοῦ, δὲν ψέγουμε τὴν Ἑλλαδικὴ καὶ τὴν Κυπριακὴ ἡγεσία πού πασχίζουν νὰ ἐπιτύχουν αὐτὸ τὸ «ἐφικτό». Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ἀπεμπολοῦμε, μακροπρόθεσμα, τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ἀξίωση νὰ ἐπιτύχουμε, κάποτε, τὸ «εὐκταῖο».

★

Καὶ γιὰ νὰ συγκεκριμενοποιήσουμε τὰ θέματα πού μᾶς ἀπασχολοῦν, ἄς ἀναφερθοῦμε στοὺς στόχους τοῦ κυπριακοῦ ἀγῶνα, πού εἶναι ἀγῶνας καὶ ὀλόκληρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ξεχωρίζουμε τοὺς στόχους αὐτοὺς σὲ βραχυπρόθεσμοι, μεσοπρόθεσμοι καὶ μακροπρόθεσμοι.

ΒΡΑΧΥΠΡΟΘΕΣΜΟΙ ΣΤΟΧΟΙ:

Πρῶτο μέλημά μας πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀποτροπὴ τῆς καταλήψεως ἀπὸ τοὺς εἰσβολεῖς καὶ τοῦ ὑπόλοιπου, ἐλευθέρου, τμήματος τῆς Κύπρου. Οἱ κίνδυνοι εἶναι ἄμεσοι. Τὰ σχέδια τοῦ εἰσβολέα εἶναι ἡ βαθμιαία συρρίκνωση τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τοῦ νησιοῦ, μὲ τὸν ἄθροο ἐποικισμό Τούρκων ἀπὸ τὴν Ἀνατολία. Ἡ πληθυσμιακὴ σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ διαρκῶς μεταβάλλεται σὲ θάρος τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου, μὲ τὴν συνεχῆ ἐγκατάσταση χιλιάδων ἐποίκων, πού ἀλλοιώνουν τὰ δημογραφικὰ δεδομένα τοῦ νησιοῦ. Παράλληλα, ἡ συνεχῆ ἀριθμητικὴ καὶ ποιοτικὴ διόγκωση τοῦ στρατοῦ κατοχῆς δημιουργεῖ ἄμεσους κινδύνους ἐπεκτάσεως τοῦ Τουρκοκυπριακοῦ ψευδοκράτους. Ἄλλο μέλημά μας πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἀγῶνας κατὰ τῆς ἀναγνώρισεως τοῦ ψευδοκράτους καὶ ἀπὸ ἄλλες χῶρες, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Τουρκία. Τέλος πρέπει νὰ προσέξουμε ν' ἀποτραπεί ἡ De Jure διχοτόμηση (γιατί ἡ De Facto εἶναι γεγονός), πού θὰ ὀδηγοῦσε στὴ «διπλὴ ἔνωση», πού εἶναι ἐξίσου ὀλέθρια γιὰ τὴν ἑλληνικότητα τῆς Κύπρου.

ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΟΙ ΣΤΟΧΟΙ: Έ-
πόμενος στόχος μας είναι να εξευρεθεί
μια δίκαιη και αμοιβαία αποδεκτή λύ-
ση, που να διαφυλάσσει την άκεραιότη-
τα, την ανεξαρτησία και την απρόσκο-
πη λειτουργία διζωνικού μὲν κράτους,
ὄχι ὅμως Συνομοσπονδίας μὲ ισότιμη
συμμετοχή τῆς Τουρκίας. Ἡ αὐτονόητη
ἀρχὴ τῆς πλειοψηφίας —βασικὸς κανὼν
τῆς Δημοκρατίας— πρέπει νὰ ἰσχύσει
καὶ στὸ θέμα αὐτό, ὥστε ἡ πλειοψηφία
νὰ κυβερνᾷ καὶ ἡ μειοψηφία νὰ ἐλέγχει.
Ἡ λύση αὐτὴ θὰ ἴναι θεβιαία προσωρι-
νὴ, ἓνα *modus vivendi* πού θὰ ἐξασφα-
λίζει τὴν ἐθνικὴ ἀκεραιότητα τῆς Κυ-
πριακῆς Δημοκρατίας καὶ τὴ διατήρη-
ση ἀλώθητου τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνι-
σμοῦ, μὲ εἰρηνικὴ συμβίωση μὲ τὸ τουρ-
κικὸ σύνοικο στοιχεῖο. Αὐτονόητο εἶναι,
ὅπως ἀναφέραμε προηγουμένως, ὅτι θὰ
ἰσχύουν ἀπόλυτα οἱ ἀρχές τῆς ἐλεύθε-
ρης διακινήσεως καὶ ἐγκαταστάσεως καὶ
τὸ δικαίωμα ἐργασίας καὶ ἀποκτίσεως
περιουσίας σὲ ὅποιοδήποτε τμῆμα τῆς
ἐνιαίας Κύπρου.

ΜΑΚΡΟΠΡΟΘΕΣΜΟΙ ΣΤΟΧΟΙ: Οἱ
μακροπρόθεσμοι στόχοι μας, πού θὰ εἴ-
ναι καὶ οἱ τελικοὶ γιὰ τὴ ρύθμιση τοῦ
Κυπριακοῦ, θὰ ἐνεργοποιηθοῦν ὅταν θὰ
ῥεθεῖ μιά ἀνεκτὴ λύση στὴ διαμάχη

γύρω ἀπὸ τὸ θέμα. Αὐτὸ ὅμως δὲν ση-
μαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἀπὸ τώρα—
σὰν στόχοι— ὅπως ὑπῆρξαν ἀπὸ τὴν
πρῶτη στιγμὴ πού ἡ Κύπρος ἐμφανί-
στηκε στὴν ἱστορία.

“Ὅταν δημιουργηθοῦν οἱ προϋποθέ-
σεις μιᾶς κυρίαρχης καὶ ἐνοποιημένης
Πολιτείας, χωρὶς ξένα στρατεύματα καὶ
μὲ πλήρη σεβασμὸ τῶν ἀνθρωπίνων δι-
καιωμάτων καὶ τῶν κανόνων τοῦ Διε-
θνοῦς Δικαίου, τότε τί τὸ φυσικότερο
νὰ ἐφαρμοσθεῖ καὶ στὴν Κύπρο, ὅπως
καὶ σὲ πολλὲς ἄλλες χῶρες, ἡ ἀρχὴ
τῆς αὐτοδιαθέσεως; Καὶ τότε —εἶναι θε-
βιαίο— ἡ τεράστια πλειοψηφία τοῦ λαοῦ,
ὅπως καὶ τὸ 1950, θὰ ζητήσει τὴν Ἑ-
νωσὴ μὲ τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ ἐνδιάμεσες φάσεις, πού ταλάνισαν
καὶ ταλανίζουν τὴν Ἑλληνικὴ Κύπρο,
κάποτε θὰ τερματισθοῦν. Τὸ πότε, εἶναι
ἄδηλο... Ἡ ἱστορία τῶν λαῶν καὶ τῶν
ἐθνῶν δὲν μετρίεται μὲ μερικὰ χρόνια,
ἢ μὲ δεκαετίες, οὔτε μὲ τοὺς ἀγῶνες
μιᾶς ἢ δύο γενεῶν. Οἱ νόμοι τῆς Ἱστο-
ρίας καὶ τῆς Δικαιοσύνης— παρὰ τίς
πρόσκαιρες δυσχέρειες καὶ ἀναβολές—
θὰ λειτουργήσουν κάποτε... Αὐτὸ ἀπο-
τελεῖ ἱστορικὴ νομοτέλεια. Καὶ ἡ Κύ-
προς θὰ ἐνωθεῖ μὲ τὴν Ἑλλάδα...

Δ. Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΑΠΟ ΤΑ «ΚΑΛΑΝΤΑ

Καινούργιος χρόνος πάλι ξημερώνει
καὶ σβύνεται καὶ χάνετ' ὁ παλιός.
Μαζί του νὰ σβυστοῦνε κι' ὄλ' οἱ πόνοι,
τὸ δάχρυ μας, ἡ λύπ', ὁ στεναγμός.

ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ»

Καινούργιος χρόνος πάλι ξημερώνει
καὶ λάμπει ὁ σκοτισμένος οὐρανός.
Μ' ἐλπίδες ὁ Θεὸς νὰ τὸν χρυσώνει
καὶ νᾶναι εὐτυχισμένος καὶ καλός.

Γ. Βερίτης

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

“Ας δούμε, στο άρθρο αυτό, στη συνέχεια τών άρθρων που δημοσιεύθηκαν («Ακτίνες», τόμ. 1987), με λίγα λόγια, πώς έγινε ή μεγάλη ποικιλία τών ζώντων όντων, φυτικών και ζωϊκών. Δυο δυνατότητες υπάρχουν για την εξέλιξη της εξέλιξης τών ζώντων όντων: 1) ‘Η τυχαία και χωρίς σχέδιο εξέλιξη τών ειδών και 2) ‘Η σκοπίμη και με σχέδιο εξέλιξη. Την πρώτη υποστηρίζει ή «θεωρία της εξέλιξης» με τὰ παρακλάδια της. Αύτη ξεκινά από την αυτόματη γένεση της ζωής κάπου, κάποτε, έδω στη Γη. ‘Η δυνατότητα να μάς ήρθε ή ζωή με τις ποικιλίες της από άλλο ούράνιο σώμα δέν μάς ίκανοποιεί, γιατί δέν λύνει τὸ πρόβλημα μάς, αλλά τὸ μετατοπίζει. ‘Η θεωρία της εξέλιξης δέχεται ότι κάποτε δημιουργήθηκαν κάπου στη Γη οί κατάλληλες προϋποθέσεις, ώστε να γεννηθεί από τὸ μηδέν ένα πρωτόγονο κύτταρο ζωής κάπως σαν την αμοιβάδα και απ’ αυτό τυχαία εξελίχθηκε ή ζωή. Τυχαία δημιουργήθηκε ή αναγκασιότης και οί λοιπές συνθήκες ώστε να παραχθοῦν τὰ διάφορα είδη τών ζώντων όντων με ἀποκορύφωμα τὸν άνθρωπο. ‘Η θεωρία αύτη της εξέλιξης δέν μπορεί να ἀποδειχθεί, δέν είναι σταθερή, γιατί κάθε φορά προσαρμόζεται με τις ἀρχές που θέτουν οί όπαδοί της. ‘Η Γεωλογία, ή Παλαιοντολογία, ή Βιολογία και ή ‘Ανθρωπολογία δέν είναι σε θέση να τηστηρίζουν, όπως έχει ἐπιστημονικά. ‘Ενα έρώτημα, που ἀπασχολεί τη θεωρία της εξέλιξης είναι: Τί έγιναν οί εκατομμύρια ἐνδιάμεσες μορφές της ζωής και γιατί σταμάτησε ή εξέλιξη στα σημερινά είδη και στόν άνθρωπο; Γιατί δέν έχει εύρεθεί μέχρι σήμερα καμιά ἐνδιάμεση μορφή στην εξέλιξη τών ειδών από την αμοιβάδα; Αύτὰ που κατά καιρούς έχουν γραφεί για τὸν άνθρωπο της Νεμβράσκας, τὸν πιθηκάνθρωπο της ‘Ιάβας, τὸν άνθρωπο τοῦ Πιλντάουν,... είναι ἀκούσια παραπλάνηση της ἐπιστήμης, ἀλ-

λά και ἐκούσια παραποίηση ή παραδοχή μερικῶν όπαδῶν της θεωρίας της εξέλιξης ψευδῶν στοιχείων ὡς ἀληθινῶν. ‘Η ὀργάνωση, ή σκοπιμότης, ή σταθερότης και ή τελειότης τών ζώντων ειδῶν είναι καταπέλτης ἐναντίον της θεωρίας της εξέλιξης.

Κατά τη δεύτερη δυνατότητα ή εξέλιξη έγινε με σχέδιο, ἀρχές και σκοπιμότητα. Ποιὸς έβγαλε τώρα αυτές τις ἀρχές και τις δυνατότητες εξέλιξης είναι άλλο θέμα. ‘Εδῶ οί ἐπιστήμονες χωρίζονται σε δυο ομάδες: Οί μὲν πιστεύουν ἀφηρημένα σε μιὰ ἀνώτερη και μυστηριώδη δύναμη, ἀναγνωρίζουν την ύπαρξη ἐνός «ὑπερβατικῶν νοῦ», μιᾶς «ὑπερτάτης διανοίας», οί δὲ πιστεύουν σε ένα συγκεκριμένο πρόσωπο, τὸ Θεό.

Στην ‘Αγία Γραφή οί ἐντολές που ἀναφέρονται στη Γένεση: «... θλασθησάτω ή γη βοτάνην χόρτου...» (Γεν. α’ 11), «... ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν και πετεινὰ πετώμενα ἐπὶ της γῆς...» (Γεν. α’ 20), και «... ἐξαγαγέτω ή γη ψυχὴν ζωσαν κατά γένος...» (Γεν. α’ 24), δέν περιγράφουν τη διαδικασία της δημιουργίας τών όντων, ἀπλῶς φανερώνουν ότι με τη θεία ἐντολή με σχέδιο και σκοπιμότητα από τὸ μηδέν δημιουργήθηκαν τὰ είδη της ζωής με τις κατάλληλες συνθήκες που δημιούργησε ὁ Θεός.

‘Η ζωή με την ποικιλία τών ειδῶν της είναι και σήμερα ένα μυστήριο που ή ἐπιστήμη έρευνά και θαυμάζει. Γιατί τὸ πρώτο κύτταρο τοῦ ἐμβρύου, που είναι ὁ πυρήνας που θὰ παραγάγει με σχέδιο τὸν οργανισμό, δέν έχει ούτε αἶμα, ούτε νεύρα, ούτε κόκκαλα. ‘Αλλά από αυτό τὸ κύτταρο, ὕστερα από λίγο καιρὸ δημιουργοῦνται διαδοχικά τὰ διάφορα ὄργανα και σχηματίζεται ένας τέλειος οργανισμός. Γιατί ἀπλούστατα στο σπέρμιο αυτό κύτταρο είναι γραμμένο τὸ σχέδιο που ἔκαμε ὁ Θεός.

Ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ βιολογικὸς κόσμος.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἓνα ξεχωριστὸ μέρος τοῦ βιολογικοῦ κόσμου, γιατί μόνο αὐτὸς συνευθετοποιεῖ ὄντολογικὰ τὴν ἀτομική του ὑπαρξή μέσα στὴν ὑπαρξή τοῦ κόσμου. Εἶναι τὸ μοναδικὸ ὄν, ποὺ μπορεῖ νὰ ξεετάζει τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸν κόσμο ἀπὸ δυὸ θέσεις, ὡς ὑποκείμενο καὶ ὡς ἀντικείμενο. Γιατί σωματικὰ εἶναι μέσα στὸν κόσμο, γι' αὐτὸ τὸν αἰσθάνεται καὶ τὸν θιώνει ὡς ὑποκείμενο, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ νοητικὴ του ὑπόσταση μπορεῖ θεωρητικὰ νὰ βγει ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ νὰ παρατηρήσει τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸν κόσμον ὡς ἀντικείμενο. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ μοναδικὴ λογικὴ ὑπαρξή ποὺ ζεῖ ταυτόχρονα ὡς ὑποκείμενο καὶ ὡς ἀντικείμενο καὶ μπορεῖ νὰ ἀντιληφθεῖ καὶ νὰ κατανοήσῃ τὸ Σύμπαν μὲ μέτρο τὶς δυνάμεις του. Γιατί ὡς λογικὴ καὶ πνευματικὴ ὑπαρξή ἔχει ἓνα μεγάλο σύνολο δυνατοτήτων στὴ διάθεσή του καὶ τὴν ἐπέμβαση τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐπιλογῆς.

Ὁ ἄνθρωπος σήμερα ἔχοντας ἐνώπιόν του τὶς δυὸ εἰκόνες τοῦ μακροκόσμου καὶ τοῦ μικροκόσμου διαπιστώνει ὅτι εἶναι μιὰ μεσότης ἀπὸ τὴν ἀποψη ὕλης καὶ ἐνέργειας. Ἀποτελεῖται τὸ σῶμα του ἀπὸ 10^{28} ὕλικα ἄτομα, δηλαδὴ ἀπὸ 10 ὀκτάκις ἑκατομμύρια σωματίδια τῆς ὕλης. Εἶναι λοιπὸν ἓνας γίγας σὲ σύγκριση μὲ τὸν κόσμο τοῦ ἀτόμου ποὺ θεωρεῖται σήμερα τὸ ἐλάχιστο «κλειστὸ σύμπαν». Ἄν συγκρίνουμε πάλι τὸ ἀνθρώπινο σῶμα (10^{28} ἄτομα) μὲ τὴ μάζα τοῦ Ἥλιου, ποὺ εἶναι 10^{37} ἄτομα, διαπιστώνουμε ὅτι ὡς ὕλη ὁ ἄνθρωπος εἶναι 10^{29} φορές μικρότερος ἀπὸ τὴ μάζα τοῦ Ἥλιου. Δηλαδὴ, ἓνα ἄστρο ὅπως ὁ Ἥλιος εἶναι 10 ἔως 100 ὀκτάκις ἑκατομμύρια τὴν ὕλη τοῦ ἀνθρώπινου σώματος. Εἶναι λοιπὸν ἓνας νάνος σὲ σύγκριση μὲ τὸ μακρόκοσμο ποὺ ἓνα μέλος του εἶναι ὁ Ἥλιος. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἐνεργείας. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀποθηκευμένη ἐνέργεια κάπου 3.10^{15} ἔργια ἐνῶ ὁ Ἥλιος 3.10^{48} . Δηλαδὴ, ἡ ἐνεργειὰ του εἶναι μερικὰ δεκάκις ἑκατομμύρια μικρότερη τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἥ-

λιου. Ἀπὸ τὶς συγκρίσεις αὐτὲς βλέπουμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι στὴ μέση μεταξὺ τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ Ἥλιου.

Ἀπὸ τὴν ἀποψη πάλι σωματικῶν προσόντων εἶναι πολὺ ἀδύνατος ἀπὸ ἄλλα πλάσματα καὶ ὑστερεῖ ἀπὸ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ σὲ δύναμη, κίνηση, εὐελξία, ἀλλὰ καὶ στὶς αἰσθήσεις. Ὑπερτερεῖ ὅμως στὰ διανοητικὰ του προσόντα καὶ μὲ τὴ βοήθεια αὐτῶν προχωρεῖ, κατανικᾷ τὶς δυσκολίες ποὺ συναντᾷ στὴ φύση, δημιουργεῖ καὶ κατακτᾷ διαρκῶς τὸν πραγματικὸ κόσμο. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνο ὕλη καὶ ἐνέργεια ἀλλὰ καὶ πνεῦμα καὶ σ' αὐτὸ ἀκριβῶς ὀφείλει τὸ μεγαλεῖον του. Εἶναι ἓνα ξεχωριστὸ πλάσμα, κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ. Στὴ Γένεση τῆς Ἀγίας Γραφῆς διαβάζουμε: «... ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν» (Γεν. α' 26) καὶ «... ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς» (Γεν. β' 7). Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀπὸ χῶμα, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα πλάσματα, ἀλλὰ μὲ θεία πνοὴ καὶ μπορεῖ νὰ συναισθάνεται, νὰ διανοεῖται νὰ δημιουργεῖ.

Εἶναι τὸ ἀνώτερο καὶ τελειότερο ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, προικισμένος μὲ νόηση, συνείδηση καὶ ἔφεση γιὰ γνώση καὶ δημιουργία. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐλεύθερη προσωπικὴ ζωὴ καὶ ἔχει συνείδηση μιᾶς ὀρμῆς πρὸς ὀλοκλήρωση καὶ τελείωση. Ἐχει ταυτόχρονα ὄρατὴ καὶ ἀόρατὴ, ὕλικὴ καὶ πνευματικὴ φύση περιορισμένη στὴ σωματικὴ του ὑπαρξή. Καὶ κατὰ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας μας ὁ ἄνθρωπος ὡς πρόσωπο εἶναι τὸ μόνο πλάσμα ποὺ μὲ τὴ θέωση ξεπερνᾷ τὴν κυκλικὴ φθορὰ τοῦ ὕλικου κόσμου (γένεση, αὔξησις, διάλυσις, ἀποσύνθεσις) καὶ ξεφεύγει τὴ δύναμη τοῦ μηδενὸς μετέχοντας κατ' ἐνέργεια στὸν θεῖο κόσμο. Μόνον ὁ ἄνθρωπος ἀφθαρτοποιεῖται ἀπὸ τὴ ζωοποίηση τῆς ἀκτιστης χάρις τοῦ Θεοῦ.

Ὁ πραγματικὸς κόσμος κατὰ τὸ Χριστιανισμὸ.

Στὸ Χριστιανισμὸ ἡ κοσμολογικὴ ἐρμηνεία εἶναι δευτερευόν θέμα καὶ γίνε-

ται κυρίως με τη «Γένεση» που γράφτηκε από το Μωϋσή 1500 χρόνια π.Χ. σε έποχή που ούτε έπιστήμη είχαμε ούτε ή γνώση και ή φιλοσοφία είχαν αναπτυχθή. Με τη λίγη έκταση της «Γένεσης» μπροστά στην Άγία Γραφή και με τους λίγους στίχους αυτής που αφιερώνει ο Μωϋσής στην κοσμογονία φανερώνεται με απλότητα και σε γενικές γραμμές ότι ο ουρανός, ή γη, το φώς, τά άστρα, τά φυτά, τά ζώα και τέλος ο άνθρωπος είναι κτίσματα του Θεού και έγιναν με το θείο πρόσταγμα του. Στην κοσμογονία της Γένεσης φανερώνεται ή αλήθεια, ότι ο κόσμος έγινε σε μιάν στιγμή από το μηδέν με θεία θέληση «είπεν ο Θεός...».

Η Άγία Γραφή ασχολείται ιδίως με τον άνθρωπο και τά προβλήματά του. Γι' αυτό και ο Χριστός δεν αναφέρθηκε καθόλου στο κοσμολογικό πρόβλημα, αλλά στη λύτρωση του ανθρώπου. Τον Χριστιανισμό δεν τον άπασχολούν οι φάσεις της δημιουργίας, ή γένεση, ή εξέλιξη και ή φθορά τών όντων, τά φυσικά φαινόμενα, ή ύλη, ο χώρος και ο χρόνος, παρά ή αξιολογία του κόσμου καθώς τονίζει την ήθική αξία και τη μεταφυσική ύπαρξη του ανθρώπου.

Η εξέταση και ή γνώση του κόσμου γεννήθηκε από τη σκέψη, την έμπειρία και την αναζήτηση του ανθρώπου. Η σημερινή έπιστήμη και τεχνολογία έγινε από τον άνθρωπο, αυτός την διατηρεί και την προωθεί για να ικανοποιήσει την έπιθυμία του για γνώση και για να καλύτερέψει τη ζωή του.

Ο Χριστιανισμός στο ξεκίνημά του δεν ασχολείται με τη γνώση και τη φιλοσοφία, τον ικανοποιεί ή πίστη. Άργότερα οι πατέρες της Έκκλησίας συνέδεσαν τη φιλοσοφία, που στηρίζεται αποκλειστικά στη σκέψη και στη Λογική, με τη Θεολογία που στηρίζεται στην Πίστη και στη Λογική. Ο ευαγγελιστής Ιωάννης φέρνει σε σχέση την έννοια του λόγου με την αλήθεια του Θεού: «Εν αρχή ην ο Λόγος, και ο Λόγος ην πρὸς τὸν Θεόν, και Θεός ην ο Λόγος. Πάντα δι' αυτού εγένετο...» (Ιωάν. α' 1, 3). Και ο Παύλος συνδέει μεθοδικά τις χρι-

στιανικές αρχές με τις έλληνικές έννοιες της φιλοσοφίας.

Άργότερα ή πατερική θεολογία συσχετίζει βαθύτερα φιλοσοφία και θεολογία και προσπαθει στην αρχή να ένσωματώσει τη φιλοσοφία στη θεολογία. Με άφετηρία την πίστη και την αναγκαιότητα της λογικής κάνει μιάν τομή στη συνηθισμένη φιλοσοφική όρολογία. Δίνει ριζικά διαφορετικό περιεχόμενο στις αντίθεσεις ύλη και πνεύμα, όρατο και άόρατο, αισθητό και νοητό, πραγματικό και φαινομενικό. Κατά τη Φιλοσοφία τών Πατέρων της Έκκλησίας το θείο διακρίνεται από τη δυνατότητα της δημιουργίας. Η γένεση του κόσμου στιγμιαία από το μηδέν αποκλείει τη δημιουργία του Σύμπαντος από την ουσία του Θεού. Η δημιουργία του Σύμπαντος είναι άποτέλεσμα της θείας ενέργειας. Το δημιούργημα είναι κτιστό. Η ύλη και το πνεύμα είναι κτιστές πραγματικότητες. Η κτιστή πραγματικότητα, έπειδή προέρχεται ως ενέργεια από το μηδέν, υπόκειται στην τροπή και την αλλοίωση. Ο πραγματικός κόσμος είναι τρεπτός και κτιστός. Η τρεπτότητα αυτή της κτιστής πραγματικότητας, που σημαίνει χρονική κίνηση, είναι ή τάση πρὸς μηδενιστική μεταβολή και φθορά, που είναι ο όντολογικός πυρήνας του κτιστού. Η χρονική αυτή κίνηση του κτιστού κόσμου είναι κυκλική. Αρχίζει από το μηδέν, προχωρεί στην τελειότητα και την ολοκλήρωση και τελειώνει έπιστρέφοντας στο μηδέν. Η τρεπτότητα αυτή και ή χρονική κίνηση όφείλονται στο γεγονός ότι ο πραγματικός μας κόσμος έγινε από μιάν άκτιστη, άκίνητη και αιώνια αρχή, το Θεό.

Παρά τις τεράστιες σήμερα προόδους της έπιστήμης και της τεχνολογίας το Σύμπαν, ή γένεσή του, ή αρχή και ή εξέλιξή του, το τέλος του και ο βιολογικός κόσμος είναι άλλα προβλήματα. Δεν μπορούμε όπως βλέπουμε να έρμηνεύσουμε ή να παραστήσουμε με μαθηματικούς ύπολογισμούς και εξισώσεις

τά σχετικά με τη δημιουργία του κόσμου και της ζωής. Πώς θα παραστήσουμε το άγνωστο, το άκατανόητο, το άπειρο; Κάνουμε λόγο και θα εξακολουθούμε να μιλούμε για υποθέσεις, θεωρίες και όχι για αποδείξεις και τελικά συμπεράσματα.

Ο Δημιουργός του Σύμπαντος είναι έξω απ' αυτό και ο κόσμος είναι ενέργεια Του και γι' αυτό δε μπορεί να αποδειχθεί με πειράματα, υποθέσεις και μαθηματικούς τύπους, μιά και δεν είναι στοιχείο του Σύμπαντος. Γι' αυτό η δημιουργία του Σύμπαντος δεν αποδεικνύεται με τη Λογική, αλλά αποκαλύπτεται, γιατί υπερβαίνει την ανθρώπινη αντίληψη και κατανόηση. Η δημιουργία είναι ένα γεγονός, μιά αλήθεια πάνω από τον άνθρωπο και τη Λογική του και δεν μπορεί να εξηγηθεί μόνο με την αίσθηση, την εμπειρία, τη γνώση.

Χρειάζεται μεγάλη προσοχή στο ποιο σταματά ή 'Επιστήμη και ποιά αρχίζει ή Μεταφυσική. Πρέπει να ξεχωρίζουμε την υπόθεση από τη θεωρία και αυτή πάλι από την αλήθεια. Ο καθηγητής κ. Β. Μπαρμπάνης σε άρθρο του («Ακτίνες», Δεκέμβριος 1984), τονίζει σχετικά: «... Η τυφλή έμπιστοσύνη στις αισθήσεις μας, σ' αυτά που βλέπουμε, που ακούμε, που ψηλαφίζουμε, μαζί με τον έγωισμό και την απέραντη έμπιστοσύνη στο λογικό μας, μάς ξεστρατίζουν μερικές φορές από την όρθη έρμηνεία του φυσικού κόσμου».

Αναμφιβόλως η γνώση του Σύμπαντος από το άπειρος μικρού μέχρι του άπειρος μεγάλου εξασκεί και διεγείρει το ανθρώπινο πνεύμα. Έτσι η κατανόηση του Σύμπαντος ώθει τον άνθρωπο

σε συνεχείς έρευνες, γιατί ο κόσμος αποτελεί για τον έρευνητή ένα μυστήριο και όπως οι άλλοι σοφοί έτσι και ο αστρονόμος-κοσμολόγος ζητεί να ανακαλύψει όσο μπορεί το μυστήριο αυτό που ξεπερνά τη μαθηματική σκέψη και τους νόμους της Φυσικής.

Είναι αλήθεια ότι η άρμονία, η ωραιότης, η θαυμαστή τάξη, η μεγαλοπρέπεια, η υπέροχη νομοτέλεια και η απεραντοσύνη του Σύμπαντος δημιουργούν στον άνθρωπο καταστάσεις που τον υποκινούν και τον προσκαλούν να άνεβεί σε ύψηλά πνευματικά επίπεδα και του γεννούν ανώτερα και ευγενή συναισθήματα. Ακόμη τον προβληματίζουν για τη φιλοσοφία του κόσμου και τον ώθούν σε αναζήτηση και εύρεση του νοήματος και του σκοπού της ζωής του.

Εύτυχεις όσοι μελετούν στο άνοικτο βιβλίο του Σύμπαντος, την πληροφορία που περιέχει και το μήνυμα που μάς στέλνει. Το βιβλίο αυτό μάς καλεί να αναγνωρίσουμε Εκείνον, τον πάνσοφο δημιουργό του, τον Θεό, που χαρίζει την αλήθεια και τη ζωή και εγκαθιστά πρόθυμα το βασίλειό Του μόνο στις καρδιές εκείνων, που τον αναζητούν, τον αγαπούν και τον λατρεύουν. Ασφαλώς και η σκέψη μας αυτή τη στιγμή άσυναίσθητα κατευθύνεται στο σοφό Δημιουργό και συντηρητή του Σύμπαντος. Και μαζί με τον Δαυΐδ άπορούμε, θαυμάζουμε και ύμνούμε τη δύναμη, τη σοφία και το μεγαλείο του Θεού, ψάλλοντας: «Οι ούρανοι διηγούνται δόξαν Θεού, ποιήσιν δε χειρών αυτού άναγγέλλει το στερέωμα».

Γ. ΜΑΥΡΙΚΑΚΗΣ

Η ΟΔΟΣ, Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΚΑΙ Η ΖΩΗ

Αυτό το χριστιανικό μήνυμα τόσων ανθρώπων της Ἐπιστήμης και τῶν Γραμμάτων ὅπως τὸ εἶδαμε στὸ προηγούμενο ἄρθρο μας, πλῆθος νέων τὸ ἐπρόσεξαν καὶ διάλεξαν καὶ αὐτοὶ τὸν δρόμο τους. Κι ἔρχεται σήμερα πάλιν τὸ μήνυμα τοῦτο σὰν ἡ σπουδαιότερη ὁμαδικὴ πνευματικὴ μαρτυρία τοῦ αἰῶνος νὰ προβληθῇ στὸ ἀνοιγμα τοῦ δρόμου του.

Ἐπὶ ἔργον θέβαια καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ὄριμοι ἄνθρωποι πιά σήμερα, πού ἀδιαφόρησαν καὶ ἔχασαν τὴν εὐκαιρία νὰ χαράξουν μιὰ πνευματικὴ πορεία σωτηρίας γιὰ τὸν ἑαυτό τους καὶ τοὺς ἄλλους. Ἔτσι θρέθηκαν μὲ ἀδειες τὶς πνευματικὲς ἀποθήκες, ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα νὰ προσφέρουν τὴν δική τους πείρα, τὴ δική τους συμμετοχὴ στὸ χτίσιμο τοῦ καινούργιου κόσμου. Ἔτσι πάλι παρουσιάσθηκε τὸ κενό, χάθηκε ἡ εὐκαιρία γιὰ μιὰ ἀληθινὴ καινούργια ζωὴ, γιατί οἱ πολλοὶ ἔμειναν ἀδιάφοροι ἢ καὶ ξένοι ἢ καὶ ἐχθροὶ πρὸς τὸ Πνεῦμα καὶ οἱ νέοι μας θρέθηκαν πάλι μπροστὰ στὸ χάος καὶ τὴν ἀσυναρτησίαν ῥωτῶν καὶ ξαναρωτῶντας κατὰ πού πρέπει νὰ τραθῆξουν.

Τόσα παράπονα κάναμε γι' αὐτοὺς τοὺς πολλούς, τοὺς ἀδιάφορους πνευματικά, μεγαλύτερους, πού μᾶς παρέδωσαν τοῦτον τὸν ταραγμένο κόσμο ἔχοντας στὰ χέρια τους τὰ ἡνία τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Λοιπόν, θὰ συνεχίσω με τώρα κι ἐμεῖς τὸν ἴδιο δρόμο, ἀφοῦ κάναμε τόσο ξεσηκωμό, τόσοι ἀγῶνες γιὰ κάτι καλύτερο; Πῶς ἔφθασαν ἐκεῖνοι οἱ ἀρνηταὶ στὴν σημερινὴ κατάσταση, μὲ τὴν πνευματικὴ φτώχεια καὶ τὴν ἀσυναρτησίαν πού τὸ κατάντημα

τῆς τὸ πληρώνομε ἐμεῖς καὶ τὸ ὁμολογοῦν οἱ πάντες;

Πόσες μορφὲς πῆρε ἡ ἄρνησις τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἀπὸ τὰ πρῶτα κι ὅλας χρόνια τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ! Κάτω ἀπὸ τὶς ποικίλες μορφὲς τῆς ἀρνήσεως ἦρθε ἡ ὀπισθοδρόμησις καὶ ὁ τραυματισμὸς τοῦ ἀληθινοῦ ἀνθρώπου, πού ἔπασχε καὶ λαχταροῦσε γιὰ τὴν Πρόοδο τῆς Ἀνθρωπότητος.

Πῶς ἔγινε ἡ ἀρχή;

Ἐπειδὴ ξέφυγαν ἀπὸ τὴν γραμμὴ πού οἱ πρῶτοι χριστιανοί, ἡ πρώτη Ἐκκλησία εἶχε χαράξει μ' ἐκεῖνο τὸ περίφημο «τοῦ δὲ πλῆθους τῶν πιστευόντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία, καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά... Οὐδὲ γὰρ ἐνδεῆς τις ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς». Ἀγαπῶνται πρὶν γνωρισθοῦν, χωρὶς κἂν νάχουν κάποτε συναντηθῆ, ἔλεγαν γι' αὐτοὺς οἱ εἰδωλολάτρες. Μὲ τὰ χρόνια ὅμως τὰ ζητήματα τῶν αἰρέσεων καὶ τῶν ἐσωτερικῶν διενέξεων μὲ τὶς τόσες ἀνθρώπινες ἀδυναμίες κούρασαν τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς καὶ τοὺς ἔκαναν νὰ παραμελήσουν τὴν ἀγάπην, τὴν οὐσίαν τῆς πίστεως τους. Καὶ στὴ θέσιν τῆς μῆτις σιγά-σιγά τὸ «ἐγώ», μὲ ποικίλες ἐκδηλώσεις. Αὐτὸ, φυσικὰ, ἔφερε τὴν ἀδιαφορίαν γιὰ τὸν ἀδελφόν, τὸν πλησίον, πού μὲ τὸν καιρὸ ἔγινε καὶ ἀντίθεση πρὸς τὸν πλησίον, καὶ ἡ πίστις νέρωσε καὶ οἱ πιστοί, συνεπεῖς χριστιανοί, ἔθλεπαν μὲ θλίψη νὰ παραμερίζεται τὸ πνεῦμα χάριν τῆς ὕλης καὶ τοῦ ἐγώ. Ἀργότερα, στὰ τελευταῖα μάλιστα χρόνια, καὶ ἡ ὕλιστικὴ θεωρία ἐρμηνεύθηκε ἀπὸ τὸν ἐγωιστὴ ἄνθρωπο καὶ σὰν προκάλυμμα

μιὰς τελείως αντιπνευματικῆς ζωῆς: «φάγωμεν, πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκουμεν. Καὶ ὁ θάνατός σου ζωὴ μου». Καὶ πιὸ βολικὰ ἀπὸ τὴν ἐντολὴ τῆς ἀγάπης, ποὺ ἀπαιτοῦσε τὴν αὐταπάρνηση, φθάσαμε νὰ πεθαίνει στὸ ἕνα διαμέρισμα κάποιος καὶ στὸ διπλανὸ νὰ μὴ ξέρουν τίποτα καὶ νὰ διασκεδάζου. Τὰ τέλεια μηχανήματα τῆς τεχνικῆς, ποὺ τόσοι δρόμους εὐημερίας μᾶς ἀνοιξαν, κοντεύουν νὰ γίνουν τώρα κίνδυνος καὶ ἀγωνία, στὰ σημερινὰ ἄψυχα χέρια. «Ἐθάλαμε στὴ θέση τῆς ψυχῆς μας, στὴ θέση τοῦ Θεοῦ, τὸ χρῆμα, τὰ ναρκωτικά, τὸ σέξ, τὸ «ἐγώ». Ἔτσι εἶπαν μερικοὶ νέοι καὶ νέες σὲ μιὰ δημοσιογραφικὴ καμπάνια γιὰ τὸ τί πιστεύουν. Καὶ τί ἐκάνουμε; Ποιὸς νοιώθει ἱκανοποιημένος, ἀληθινὰ ὅμως, ἀπ' αὐτά; Ἀλλάζουμε καινούργια ἰδανικά, ἀλλάζομε κάθε μέρα θεοῦς. Καὶ ὅμως, ἡ Ἐπιστήμη μᾶς τὸ εἶχε πῆ, ἡ Ἱστορία μᾶς εἶχε εἰδοποιήσει γι' αὐτὸ ποὺ ἡ σημερινὴ πραγματικότης μᾶς λέει σὲ τόσο πικρὸ τόνο. Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ ἐκθέτω κι ἐγώ, ὀδοιπόρος τῆς ζωῆς, τὴν πείρα μου σὰν συμβολὴ μου καὶ σὰν κάτι ἀπὸ τὸ καθῆκον μου στὸν κοινὸν ἀγῶνα μας. Γιατί, ἀλήθεια, πέστε μου ποιὸς νέος ποὺ θὰ θρυσκόταν σὲ μιὰ κρίσιμη κατάσταση, αἰχμάλωτος πολέμου ἢ χαμένος ἀπὸ τὴν πορεία του σὲ μιὰ ὀρειθασία, δὲν θὰ ἀναζητοῦσε κάποια διέξοδο, ἀφηφώντας κακοτοπιὲς καὶ δυσκολίες, ἀλλὰ θὰ προτιμοῦσε νὰ μείνη στὴν αἰχμαλωσία ἢ τὴν ἐρημιά; Καὶ ἂν τελικὰ εὑρίσκε αὐτὴ τὴν ἀνεκτίμητη διέξοδο, δὲν θὰ ἔτρεχε πίσω νὰ τὴν δεῖξει καὶ στοὺς ἄλλους συντρόφους του;

★

Ἄς ξαναπῶ πῶς, μετὰ τοὺς πρώτους ἐνθουσιασμούς μου, ἔπεσαν ἐπάνω μου σωρὸς οἱ δυσκολίες, λὲς καὶ νὰ θαρρεθῶ καὶ νὰ τ' ἀφίσω ὅλα. Γιατί δὲν φθάνει νὰ πάρεις μιὰ τέτοια ἀπόφαση ἐσὺ. Πρέπει καὶ τὸ κακὸ ποὺ ὑπάρχει μέσα σου καὶ γύρω σου νὰ ἐκαθαρισθῇ καὶ νάχεις καὶ τὸν ἑαυτὸ σου καὶ τοὺς ἄλλους σύμφωνους πάντα μαζί σου, σήμερα μάλιστα, ποὺ ὅπως πολὺ σωστὰ

ἔγραφε ἀθηναῖος δημοσιογράφος σὲ χρονογράφημα, χρειάζεται πολὺς ἥρωισμός σ' ἕνα νέο γιὰ νὰ σταθῇ μ' ἕνα πρόγραμμα μιᾶς ἀξίας ζωῆς, ἐνὸς πολιτισμένου ἀνθρώπου, μπροστὰ στοὺς ὀπαδοὺς τοῦ μηδενισμοῦ, τοῦ «τίποτα». Ποιός, λογικὸς ὅμως ἀπλῶς, ἄνθρωπος θέλει νὰ μπεῖ στὴν τροχιά τοῦ «τίποτα»; Καὶ γιὰ νὰ μὴ μπείς στὴν τροχιά τοῦ «τίποτα» καὶ γιὰ νὰ μὴ σὲ καταπιεῖ τὸ μηδενιστικὸ θάραθρο, βλέπεις κάθε στιγμὴ ἀπὸ τὴ σκοπιά σου πῶς ὁ μόνος σου δὲν μπορεῖς νὰ τὰ θγάλεις πέρα. «Ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἢ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα». Στὸ δρόμο τῆς Πίστεως αὐτὰ ἀντιμετωπίζονται μεταφυσικῶς. Τὴν δύναμη, τὴν θέληση ἀκόμη, τὴν παίρνεις ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ μὲ Ἐκεῖνον ποὺ ἀνεγνώρισες Δημιουργὸν καὶ Προνοητὴν σου.

Οὔτε θὰ ἤθελα νὰ πρωτοτυπῶ σὲ θέματα ποὺ καταπατήσθηκαν ἄνδρες σοφοὶ καὶ συνετεῖς! Κι ἐδῶ διαπιστώνεις πῶς χρειάζεσαι ἀπαραιτήτως αὐτὸ ποὺ λέγεται τροφοδοσία πνευματικὴ καὶ σ υ ν τ ρ ό φ ο υ ς ποὺ νὰ σκέπτονται τὸ ἴδιο μὲ σένα καὶ νὰ κ ά ν ο υ ν τ ὀ ν ἴ δ ι ο ν ἀ γ ῶ ν α. Ἔτσι καὶ θιβλία ποὺ μοῦ δίνουν χαρὰ καὶ με κατατοπίζουν διάβασα καὶ ὅλο διαβάζω, πρὸ πάντων θέβαια τὴν Ἁγία Γραφή, καὶ τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας μας ἐπιμελοῦμαι νὰ ἐφοδιάζωμαι καὶ αἰσθάνομαι κάτι ποὺ δὲν μπορῶ νὰ τὸ ἐκφράσω μὲ λόγια. Ἐδῶ, θυμάμαι αὐτὸ ποὺ λέγεται γιὰ τὸ κολύμπι, πῶς μόνο μέσα στὸ νερὸ μαθαίνει νὰ κολυμπᾷ. Ἔτσι καὶ στὴ χριστιανικὴ ζωὴ, μόνον ὅταν ἐσὺ ὁ ἴδιος ἀ π ο κ τ ῆ σ ε ι ς π ρ ο σ ω π ι κ ῆ π ν ε υ μ α τ ι κ ῆ π ε ἶ ρ α, θὰ καταλάβεις τί σημαίνει νὰ ἔχεις στρέψει τὴν προσοχὴ σου πρὸς τὸ Αἰώνιο καὶ θὰ καταλάβεις ἐκεῖνο τὸ μάθημα ποὺ ζητοῦσε καὶ ἡ ἑλληνικὴ σοφία μὲ τὸν Πλάτωνα: νὰ νοιώσεις τί εἶναι τὸ Ἀπόλυτο καὶ πόση δύναμη ἔχει μιὰ τέτοια ζωὴ μέχρι τῆς ἀθανασίας. «Τεκόντι δὲ ἀρετὴν ἀληθὴ καὶ θρηψαμένῳ ὑπάρχει Θεοφιλεῖ γενέσθαι... καὶ εἴτεερ τῶ ἄλλῳ ἀνθρώπων ἀθανάτῳ καὶ ἐκεῖνῳ...». Καὶ τὸ ὄραμα καὶ

τὸ ὄνειρο τῆς ἑλληνικῆς σοφίας, ἐδῶ στὴ χριστιανικὴ πίστι καὶ ζωὴ, γίνεται μιὰ ζωντανὴ πραγματικότητα, γιατί τὴν δημιούργησε πρῶτος Ὁ ἑκεῖνος περνώντας στὴν Ἀθανασία μὲ τὸ σταυρὸ Του, «ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμόν...». Ἄν ἀνοίξεις τὴν καρδιά σου στὸν Ἀρχηγό σου, θὰ δεῖς τὴν ἀπάντησί Του μέσα σου σὰν γαλήνη καὶ στὸ μυαλό σου σὰν ἔμπνευση καὶ καθοδήγηση στὴ ζωὴ σου. Τότε θ' ἀρχίσεις νὰ καταλαβαίνεις τί εἶναι ἡ προσευχὴ, ἡ ζωὴ τῆς προσευχῆς, ἡ δύναμη τῆς προσευχῆς!

Μόνο ὅταν ζήσεις τὴ ζωὴ τῆς προσευχῆς, μόνο τότε θὰ τὴν καταλάβεις! Καὶ θὰ ἐξηγήσεις τότε γιατί τόσα εὐγενῆ πνεύματα ἀνεζήτησαν νὰ ἔχουν Φίλο, Σὺμβουλο, Ὁδηγὸ μπροστὰ στὰ διλήμματα καὶ τὸν ἄγωνα τους γιὰ τὸ καλὸ, ἔλεγχο στὰ λάθη τους, παρατηρητὴ στὶς λιποψυχίες τους, Ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς τους, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Ὁ βιολόγος Carrel ἔχει γράψει ἕνα θαυμάσιο βιβλιαράκι περὶ προσευχῆς καὶ τελευταῖα ὁ Καθηγητὴς τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Γ. Κ. Δαῖκος, ὠμίλησε στοὺς φοιτητὰς μὲ θέμα «ὑπάρχει ἀκόμη ἀνάγκη τῆς προσευχῆς;» καὶ ἐξέδωσεν τὴν ὁμιλία του σὲ τεύχος.

Ἐκεῖ γίνεται ἐμπεριστατωμένα λόγος γιὰ τὴν ἀξία τῆς προσευχῆς στὸ σημερινὸ ἄνθρωπο. Θὰ ταίριαζε ἄλλωστε, σ' ἕνα λογικὸ ἄνθρωπο, νὰ πιστεύει στὸ ὑπέρτατο Ὄν, στὴν ἀγάπη καὶ τὴν παντοδυναμία Του, στὴν σοφία καὶ τὴν πρόνοιά Του καὶ νὰ μὴν ἐπιδιώκει νὰ ἔρχεται σ' ἐπαφὴ μαζί Του ὅσο συχνότερα μπορεῖ;

Ὅλοι θέλομε τὴν καινούργια κοινωνία ὠραία καὶ δίκαιη, πραγματικὰ κοινωνία τιμιῶν, εὐεργετικῶν ἀνθρώπων. Πῶς θὰ γίνει ὁμως αὐτό; Μόνο του; Ἄν δὲν ἀγωνισθοῦμε ἐμεῖς, ἡ γενεὰ μας, νὰ ξαναγυρίσει τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ στὴν φυσικὴ κοίτη του; Μποροῦμε νὰ φαντασθοῦμε πῶς θὰ εἶχε ἐξελιχθῆ ἡ ζωὴ, ὁ κόσμος, ἂν εἶχε συνεχισθῆ ἐκεῖνη ἡ κατάσταση τῆς γνήσιας ἀγάπης καὶ ἀλληλεγγύης; Ὁ νέος ἄν-

θρωπος σήμερα δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ στηρίξει τὴ ζωὴ του στὸ θεμέλιο ποὺ ἀποδείχθηκε τὸ μόνο γερὸ καὶ ἀμετακίνητο καὶ ἀνθεξε εἴκοσι αἰῶνες τώρα σὲ κτυπήματα φίλων καὶ ἐχθρῶν, καὶ ἀνταποκρίνεται στὴ λαχτάρα τῶν ἀνθρώπων γιὰ μιὰ ζωὴ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ θὰ δίνει ἐκεῖνη τὴν πιὸ θαθεῖα χαρὰ, ποὺ στὴν Ἀγία Γραφὴ λέγεται πῶς εἶναι «καρπὸς τοῦ Πνεύματος».

Καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό μας καὶ γιὰ κάθε συνάνθρωπό μας κάθε φυλῆς καὶ χρώματος, ἀδιάφορο, ἔχομε χρέος νὰ μὴν τὸν ἀφίσουμε ν' ἀγνοεῖ πῶς ὑπάρχει ἕνας στοργικὸς, παντοδύναμος Πατέρας, ποὺ μᾶς ἐδημιούργησε, γιὰ νὰ εἴμαστε ἀθάνατοι καὶ εὐτυχεῖς σὰν Αὐτὸν καὶ ποθεῖ νὰ μᾶς παραστέκει καὶ νὰ μᾶς ὀδηγεῖ καὶ ὅσο βρισκόμαστε στὴ γῆ. Ἔτσι σὲ συνεργασία μὲ τοὺς ἄλλους φίλους μας καὶ ἀδελφούς μας θὰ φιλοδοξήσουμε τὴν εὐγενῆ φιλοδοξία νὰ φέρουμε ἕνα καινούργιο φῶς στὸν κόσμον ποὺ ζοῦμε.

Στὸν κύκλο μας μὲ τὴν μελέτη καὶ τὴν σπουδὴ τῶν θεμάτων τῆς ζωῆς, μὲ τὴν μελέτη καταλλήλων βιβλίων, καὶ τὸν πνευματικὸν διάλογο μὲ τοὺς φίλους μας καὶ πνευματικοὺς συντρόφους μποροῦμε πολλὰ θέματα νὰ ξεκαθαρίσουμε. Ἀλλὰ πρὸ πάντων μὲ τὴ μελέτη καὶ συμμαλέτη τῆς Ἀγ. Γραφῆς, ποὺ ἔχομε τὸ προνόμιο ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες νὰ εἶναι γραμμένη στὴ γλῶσσα μας καὶ νὰ ζωντανέψει θαυμάσια μὲ τοὺς Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας γιὰ ν' ἀποτελέσει μιὰ θαυμάσια πνευματικὴ κληρονομία στὴν Ὁρθόδοξη πνευματικὴ Παράδοση, θὰ ξεκαθαρίσουμε τὸν ὀρίζοντα καὶ τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Θὰ ζητήσουμε νὰ δουλέψουμε γιὰ νὰ μποῦν μέσα στὴ ζωὴ οἱ ἀξίες ποὺ λέγονται Ἀλήθεια, Δικαιοσύνη, Ἀνδρεία, Σωφροσύνη. Αὐτὸς ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, ποὺ γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες εἶναι μιὰ ἀνεκτίμητη ἐθνικὴ κληρονομία, νὰ ἀπλωθεῖ καὶ πάλιν στὴν γενετείρὰ του, τὴν Πατρίδα μας, ζωντανεμένος,

δυναμωμένους, Ισχυρός με την αναστάσιμη τώρα πιά πνοή του χριστιανικού Πνεύματος της Ἀγάπης για ἕναν ἀληθινὰ καινούργιον ἄνθρωπο καὶ μιὰ καινούργια κοινωνία.

Κι ἔπειτα νὰ ἀπλωθῆ καὶ πάλιν στὴν Εὐρώπη, γιὰ νὰ θαναθῆ τὶς ρίζες του καὶ νὰ δώσει καινούργιους καρπούς ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς. Κι ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα πέρα γύρω γύρω στὴν οἰκουμένη. Τί θαυμάσιος ἀγώνας καὶ τί θαυμάσια ἀποστολή γιὰ τὸν σημερινὸ "Ἕλληνα νέο! Ἀπ' ἐδῶ, ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μας, νὰ ξεπηδήσει καὶ πάλιν ἕνα καινούργιο φῶς!...

Νὰ μπῆ ἡ χαρὰ καὶ ἡ εἰρήνη. Θὰ ξεκαθαρίσουμε ἀρνητικὲς ἐπιδράσεις ποικίλων ρευμάτων, πού εἶναι τόσο πολλὰ σήμερα. Σὲ ἕνα κόσμο πού τόσο τὴν ἀποζητᾷ. Θὰ γνωρίσουμε τὴν χριστιανικὴ κοσμοθεωρία καὶ ὅσα ἔχει νὰ πεῖ σήμερα, γιὰ τὸν πολιτισμὸ πού ἔρχεται, γιὰ τὸν αἰῶνα μας καὶ πρὸ πάντων γιὰ τὸν εἰκοστὸ πρῶτο αἰῶνα, πού θὰ ζήσουν οἱ σημερινοὶ νέοι ἄνθρωποι. Μὲ εὐλικρίνεια, μὲ τιμιότητα, μὲ συνέπεια. Ὁ κύκλος μας, ἡ συντροφιά μας θὰ ἐπιδιώξει τὸν Ἀγιασμό, τὴν Μόρφωση, τὸν Ἀγῶνα γιὰ μιὰ καινούργια ζωὴ καὶ μιὰ καινούργια κοινωνία. Θὰ χρειασθῆ νὰ μορφωθοῦμε πνευματικά, νὰ ἀγωνισθοῦμε νὰ συνεργασθοῦμε, νὰ προσευχηθοῦμε. "Ἐνα τετράπλευρο πού θὰ δώσει καινούργια αἴθηση καὶ ὄθηση στὴ ζωὴ μας. Ἀκόμη καὶ ἔμπνευση γιὰ νὰ κάνουμε ζωντανὴ τὴν παρουσία τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ στίς ἡμέρες μας.

Μερικὰ σχέδια πνευματικῆς δράσεως, ἀνάλογα μὲ τὴν θέση καὶ τὴ σπουδὴ τοῦ καθενός μας θὰ χρειασθῆ νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενο τῶν φροντίδων μας καὶ τῶν νεανικῶν μας οὐεῖρων. Ὅσοι π.χ. ἀπὸ μᾶς εἶναι ἢ θὰ γίνουν ἐκπαιδευτικοί. Ὅσοι εἶναι ἢ θὰ γίνουν γιατροί, νομικοί, τεχνικοί... Σὲ ὅποιο πόστο καὶ ἂν θρῖσκεται ὁ καθένας θὰ

ἐνεργήσῃ σὰν ἄνθρωπος πίστεως καὶ ἀγάπης. "Ἀνθρωπος τῶν γραμμάτων ἢ τῆς τέχνης, προϊστάμενος ἢ ὑπάλληλος. Σὰν ἄνθρωπος τοῦ Πνεύματος. Καθένας σὲ μιὰ καινούργια κοινωνία δὲν μπορεῖ νὰ μῆνει ἀργὸς οὔτε μόνος. Καλεῖται νὰ χρησιμοποιοῦσῃ τὰ τάλαντά του γιὰ τὸ χτίσιμο ἑνὸς καινούργιου κόσμου, πού θὰ φέρῃ τὴν ἀληθινὴ εὐτυχία στὴ Γῆ.

Ἄρκετὰ ἔγινε καὶ ἡ δοκιμὴ τῆς ζωῆς στοὺς τελευταίους χρόνους μακριὰ ἀπὸ τὴν Πίστι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ δημιουργία τῆς Ἀρετῆς καὶ Ἀλήθειας. "Ἐγινε πιά ἡ δοκιμὴ μιᾶς ζωῆς ἐγωιστικῆς στὸ κέντρο τῆς ἀδιαφορίας μας, πού μᾶς ὠδήγησε στὸ σημερινὸ τραγικὸ ἀδιέξοδο. Περιπλανηθήκαμε, πονέσαμε, ἀπογοητευθήκαμε. Τώρα ἔρχεται μιὰ νέα Ἡμέρα, γιατί «ἡ νύξ προέκοψε». Πρῶτα οἱ νέοι ἄνθρωποι θὰ ἀγωνισθοῦν γιὰ νὰ γίνουν συμμέτοχοι τῆς ἱστορικῆς πορείας τοῦ ἀνθρώπινου γένους πρὸς τοὺς «καινοὺς οὐρανοὺς καὶ τὴν καινὴν γῆν, ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ». Γι' αὐτὴν τὴν δικαιοσύνη καὶ τὴν ὁμορφιά μιᾶς καινούργιας ζωῆς θὰ δουλέψουμε κάτω ἀπὸ τὸ πρίσμα τῆς Αἰωνιότητος, *sub specie aeternitatis*.

★

Νὰ γιατί τὰ βήματά μου ὄλο καὶ πιὸ σταθερὰ καὶ πιὸ σίγουρα καὶ πιὸ μεγάλα, μὲ ὀδηγοῦν σ' αὐτὴ τὴ θέση πού εἶναι ἡ Ὁδὸς καὶ ἡ Ἀλήθεια καὶ ἡ Ζωή.

Μιὰ θέση, πού εἶμαι βέβαιος, σὰν μεγαλύτερος ἀδελφός, πὼς ὄλοι οἱ νέοι τῆς Ἑλλάδος, πού θέλοῦν νὰ βαδίσουν στὴ ζωὴ τους σὲ μιὰ πορεία αὐτὴ ἐπίγνωση, θὰ τὴν προσέξουν. Κι ἀκόμη περισσότερο. Θὰ τὴ γνωρίσουν ἀπὸ κοντὰ καὶ θὰ τὴν κατακτήσουν μὲ τὰ πνευματικὰ τους ὄπλα γιὰ νὰ πάρουν ἄξια τὸν στέφανο τῆς νίκης καὶ τῆς δικαιοσύνης.

A.A.A.

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ, ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ

Πώς να παρουσιάσουμε, στο τέλος του είκοστου αιώνα, τον Χριστιανισμό κατά τρόπο αποδεκτό, που η ανθρώπινη λογική να είναι βέβαιη ότι είναι αληθινός;

Πώς να προσαρμόσουμε τις γνώσεις που οι επιστήμες του Σύμπαντος και η μελέτη της Φύσεως προσπαθούν ν' αποκτήσουν και αυτές που μās προτείνονται από την 'Αποκάλυψη;

Αυτά τὰ ἐρωτήματα ὠθησαν τὸν Claude Tresmontant νὰ δημοσιεύσει ἑπτὰ διαλέξεις του πού ἐξεδόθησαν μὲ τὸν τίτλο: «'Η ἱστορία τοῦ Σύμπαντος καὶ τὸ νόημα τῆς Δημιουργίας» (O.E.I.L.). Αὐτὲς οἱ διαλέξεις συνοψίζουν ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴ σκέψη του πού ἔχει διὰ μακρῶν ἀναπτύξει σὲ πολυάριθμα ἔργα του.

★

Ὁ Claude Tresmontant θεωρεῖ ὅτι ἡ ἀνθρωπότητα σήμερα «εἶναι ὄλο καὶ περισσότερο σημαδεμένη ἀπὸ τὶς πειραματικὲς ἐπιστῆμες καὶ ὅτι αὐτὸ εἶναι ἓνα μεγάλο καλὸ γι' αὐτήν». Ἀπ' αὐτὲς τὶς ἐπιστῆμες δὲν τὸν ἐνδιαφέρουν κατ' ἀρχὴν τὰ ὄριά τους οὔτε ἡ σύγχυση πού ἐπιφέρουν στὸ πνεῦμα μερικὲς ἀπὸ τὶς δραστηριότητές τους στὸ ἐξαιρετικὰ μικρὸ ἢ στὸ ἀπέραντα μεγάλο. Αὐτὸ πού ἀποκομίζει ἀπ' αὐτὲς εἶναι ὁ ρεαλισμὸς τῆς σκέψης, ἡ ἀντικειμενικὴ προσέγγιση αὐτοῦ πού ὑπάρχει, ὁ αὐθεντικὸς ὀρθολογισμὸς:

«Οἱ πειραματικὲς ἐπιστῆμες στὴ σημερινὴ ἐποχὴ ἀποτελοῦν θεθαίως τὴν πιὸ σημαντικὴ ἐπανάσταση στὴν ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Μὲ τὶς πειραματικὲς ἐπιστῆμες ὁ ἄνθρωπος μαθαίνει νὰ σκέπτεται σωστά. Μαθαίνει τί εἶναι ὀρθολογισμὸς σὲ πειραματικὴ θά-

ση. Μαθαίνει νὰ διακρίνει τὴ σκέψη πού ἐλέγχεται ἀπὸ τὴν ἐμπειρία ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ μύθου.

»Πράγματι ὁ αὐθεντικὸς ὀρθολογισμὸς δὲν συνίσταται στὸ νὰ σκέπτεται κανεὶς στὸν ἄερα, ἀλλὰ νὰ σκέπτεται σύμφωνα μὲ τὴν ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα... Ἡ πληροφορία ἔρχεται ἀπὸ τὸ σύμπαν, ἀπὸ τὴ φύση, στὸ πνεῦμα μας· αὐτὸ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν πειραματικῶν ἐπιστημῶν. Ὅταν τὸ 1953 οἱ Crick καὶ Watson ἀνακάλυψαν τὴ δομὴ καὶ τὴ λειτουργία τῶν γιγαντιαίων μορίων πού φέρουν τὴ γενετικὴ κληρονομία, ἀνακάλυψαν τὴν πληροφορία πού ὑπῆρχε στὴ φύση πρὶν ἀπ' αὐτούς. Δὲν ὑποστηρίζουν ὅτι δημιούργησαν πληροφορία, ἀλλ' ὅτι ἀνακάλυψαν πληροφορία πού προὔπῆρχε κρυμμένη στὴ φύση. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ ὄλες τὶς πειραματικὲς ἐπιστῆμες: στὴν ἀστροφυσικὴ, στὴ φυσικὴ, στὴ χημεία καὶ στὴ βιοχημεία, στὴ θεμελιακὴ βιολογία, στὴ ζωολογία, στὴν παλαιοντολογία, στὴ νευροφυσιολογία, στὴν ψυχολογία· πάντα ὁ σοφὸς ἀνακαλύπτει τὴν πληροφορία, ἡ ὁποία ὑπῆρχε στὸ σύμπαν ἢ στὴ φύση πρὶν ἀπ' αὐτόν, ἀνεξάρτητα ἀπ' αὐτόν.

»Ἡ γνώση συνίσταται πάντα στὸ νὰ ἀφομοιώνει τὴν πληροφορία πού βρίσκεται πρῶτα ἔξω ἀπὸ τὸ δικὸ μας πνεῦμα, στὴν ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα».

★

Τί μās διδάσκουν οἱ πειραματικὲς ἐπιστῆμες;

Ἐπάρχει λοιπὸν «πληροφορία» στὴν ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα. Τὴ λέξη «πληροφορία» (information), πού εἶναι ἓνα εἶδος λέξη - κλειδί στὸ ἔργο

του Tresmontant, πρέπει να δεχθούμε με δύο κύριες σημασίες. Η πρώτη είναι η μετάδοση πληροφορίας. Η δεύτερη συνδέεται με τη ρίζα της λέξεως (forme) «μορφή». Πληροφορώ σημαίνει λοιπόν μεταδίδω μια μορφή, ένα σχήμα, μία δομή. Η βιολογία ανακάλυψε ότι και οι δύο σημασίες συναντώνται ακριβώς στους γόνους που κατευθύνουν τη δομή ενός ζώντος οργανισμού: αυτοί φέρουν τη γενετική πληροφορία, της οποίας τον κώδικα μπόρεσαν να αποκρυπτογραφήσουν. Υπάρχει λοιπόν μία «πληροφορία» που μεταδίδεται στο έσωτερικό του σύμπαντος και που γεννά «μορφές», οργανισμούς. Και η επιστημονική γνώση κατακτά «πληροφορίες» για αυτές τις πραγματικότητες και για όλες εκείνες που αποτελούν το σύμπαν.

Τί μας διδάσκουν λοιπόν οι πειραματικές επιστήμες; «Ότι όλα αυτά που αποτελούν το σύμπαν, από την ύλη ως τη ζωή, από τους άστερες ως τον άνθρωπο, έχουν μία ιστορία. Από το ένα μέρος το σύμπαν αναπτύσσεται με ρυθμό συνεχούς γενέσεως, όπου η πληροφορία προχωρεί αυξανόμενη και από το άλλο μέρος, με κανόνα γεράσματος, υποθαμίσεως. Φθείρεται είναι η έντροπία. «Αύξηση της πληροφορίας και αύξηση της έντροπίας συντίθενται στο υπαρκτό σύμπαν». Τα λουλούδια ανθίζουν και μαραίνονται. Τα άστρα έπίσης. Και οι γαλαξίες.

Διχογνωμίες στο θέμα της εξέλιξης.

Πρόκειται λοιπόν για την «εξέλιξη» με την πιο πλατειά έννοια. Διχογνωμίες μπορεί να υπάρχουν ακόμη στο αυτό το θέμα, από τη στιγμή που, χωρίς να πρέπει, συγχέονται η επιστημονική άποψη και κάποια μεταφυσική:

«Πρέπει να υπάρχει ένας προσεκτικός διαχωρισμός μεταξύ της επιστημονικής θεωρίας της εξέλιξεως με την πιο πλατειά έννοια —εξέλιξη του Σύμπαντος, της ύλης και της ζωής— και μιας μεταφυσικής της εξέλιξεως που θα έ-

σχυριζόταν ότι το Σύμπαν είναι αΐταρκες, ότι αναπτύσσεται άφ' έαυτού, ότι παρέχει στον έαυτό του αυτό που δεν κατέχει, ότι η ύλη μόνη δίδει στον έαυτό της τις πληροφορίες που δεν είχε εκ των προτέρων.

Η έπιστημονική θεωρία της εξέλιξεως σημαίνει άπλως ότι το Σύμπαν δεν είναι ένα σύστημα στατικό και προαιωνίως σχηματισμένο, όπως το είχαν φαντασθεί οι αρχαίοι, οι Έλληνες κυρίως. Πρόσφατα ανακαλύψαμε ότι το Σύμπαν είναι ένα σύστημα ιστορικό, δηλαδή ένα σύστημα σε συνεχή δημιουργία».

Ακριβώς, και αντίθετα από τη σύγχυση που αναφέραμε, τα νεότερα δεδομένα που άφορούν «το μέγεθος, την ηλικία, την ιστορία, την εξέλιξη του Σύμπαντος» έπιτρέπουν «να αναθεωρήσουμε ή να ξαναρχίσουμε» μία μεταφυσική ανάλυση. Αυτή «θέβαια δεν μας οδηγεί στα συμπεράσματα των αρχαιότερων Έλλήνων φιλοσόφων που υπήρξαν οι δάσκαλοι των Hegel, Karl Marx, Friedrich Engels, Nietzsche, Martin Heidegger, που κι αυτοί είναι οι δάσκαλοι των φιλοσόφων που έπικρατούν σήμερα, τουλάχιστον στη Γαλλία».

★

Η συμφωνία έχει ένα Δημιουργό-Συνθέτη.

Πράγματι. Το Σύμπαν στην ιστορία του —γένεση της ύλης, εμφάνιση της ζωής, βιολογική εξέλιξη, φυσική ιστορία των ζωολογικών ομάδων, εμφάνιση του ανθρώπου —είναι ανάλογο με μία μουσική συμφωνία κατά τη διάρκεια της συνθέσεώς της. Και το παρελθόν αυτής της συμφωνίας δεν είναι άρκετο για να φανερώσει τί θ' άπογίνει, διότι, στην ιστορία του Σύμπαντος, το μέλλον είναι πάντα πλουσιότερο σε πληροφορίες από το παρελθόν... Σε καμία στιγμή της ιστορίας του το Σύμπαν δεν έχει τη δυνατότητα να φανερώσει μόνο του τί νεώτερο θα εμφανισθεί στο αυτό. Οι γενετικές πληροφορίες που εμφανίζονται στο ήλιακό

μας σύστημα πριν από 3 ή 4 δισεκατομμύρια χρόνια δεν εξηγούνται από τις αρχαιότερες γενετικές πληροφορίες. Το Σύμπαν είναι λοιπόν ένα σύστημα εξελισσόμενο, το οποίο δέχεται συνεχώς νέες πληροφορίες κατά τη διάρκεια της ιστορίας του».

Η εξήγηση με την τύχη και τα λάθη της αντιγραφής από ένα προγενέστερο μήνυμα, πτωχότερο σε πληροφορίες, δεν είναι αποδεκτή. «Εμφανίζεται όλο και περισσότερο παράλογη σε όλο και περισσότερους βιολόγους, ζωολόγους, παλαιοντολόγους, δηλαδή σε όλους εκείνους που μελετούν την εξέλιξη». Είναι, πράγματι, το ίδιο παράλογο όσο μια εξήγηση κατά την οποία το σχέδιο της κατασκευής των διαστημικών πυραύλων θα προερχόταν από «άπλά λάθη αντιγράφων που θα είχαν τοποθετηθεί το ένα επάνω στο άλλο και έ-

πιλεγεί κατά θούληση, ξεκινώντας από το σχέδιο της χειραμάτας».

Έτσι ανοίγεται ένας άλλος δρόμος σκέψης: «άφου το Σύμπαν μας αποκλύπτεται εις το εξής σαν μια συμφωνία κατά τη διάρκεια της συνθέσεώς της, κι εφόσον αυτή ή συμφωνία προφανώς δεν είναι δυνατόν να συντεθεί από μόνη της, πρέπει να παραδεχθούμε ότι υπάρχει ένας Συνθέτης, εκτός αν αρνηθούμε κάθε λογική σκέψη».

Απ' αυτό προέρχεται ο παράλογος χαρακτήρας του άθεϊσμού και η δυσκολία να τον σκεφθούμε σοβαρά.

★

“Αν ο άθεϊσμός ήταν αληθινός...”

“Αν ο άθεϊσμός ήταν αληθινός, το Σύμπαν θα ήταν το σύνολο της ύπαρξεως, ή ακόμη ή απόλυτη ύπαρξη, ά-

‘Ο ‘Ωρίων ένας από τους ωραιότερους αστερισμούς. Αναφέρεται στο βιβλίο του ‘Ιώβ: «Δύνασαι να δεσμεύσης τὰς γλυνκείας επιπρωῶς τῆς Πλειάδος, ἢ νὰ λύσης τὰ δεσμὰ τοῦ ‘Ωρίωνος;» (‘Ιώβ 38, 31).

πελευθερωμένη από κάθε σχέση εξαρτήσεως. Δεν θά είχε αναφωεί από τὸ μηδέν· τὸ μηδέν εἶναι στεῖρο. Μ' ἄλλα λόγια, δὲν θά είχε ἀρχίσει. Ἐπὶ πλεον, θά είχε μείνει αὐτὸ πού ἦταν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων: δὲν θά είχε δώσει στὸν ἑαυτὸ του αὐτὸ πού δὲν είχε, καὶ αὐτὸ πού είχε θά ἦταν ἄχρηστο νὰ τοῦ τὸ είχε δώσει. Μ' ἄλλα λόγια, ἡ ἀπόλυτη ὑπαρξη πού θά ἦταν τὸ Σύμπαν, δὲν θά είχε οὔτε γέννηση οὔτε ἐξέλιξη.

Ἄλλὰ, ἀκριβῶς ἡ ἀστροφυσικὴ δὲν θεοαἰώνει καθόλου, καὶ εἶναι τὸ λιγότερο πού μπορούμε νὰ ποῦμε, ὅτι τὸ Σύμπαν πρέπει νὰ ὑπῆρξε πάντοτε στὸ παρελθόν. Ἐκτὸς τούτου, τὸ Σύμπαν θρίσκεται σὲ κατάσταση ἐξελίξεως καὶ γενέσεως τουλάχιστον πρὶν ἀπὸ δεκαοκτῶ δισεκατομμύρια ἔτη· καὶ συγχρόνως, φθείρεται. Ἐνα συμπεράσμα λοιπὸν ἐπιβάλλεται: ὁ ἀθεϊσμός δὲν εἶναι ἀληθινός.

«Ὁ ἀθεϊσμός δὲν μπορεῖ ν' ἀνεχθεῖ οὔτε τὴν ἀρχὴ τοῦ Σύμπαντος, πού ἡ ἀστροφυσικὴ προσπαθεῖ τώρα νὰ διακρίνει, οὔτε τὴν ἐξέλιξη, τὴ γέννηση τοῦ Σύμπαντος, πού εἶναι τὸ γεγονός μετὴ τὴ μεγαλύτερη παγκοσμιότητα—ἦλθε ἡ στιγμή νὰ τὸ ποῦμε— πού μᾶς ἐπιβάλλεται τώρα, στὸ τέλος τοῦ 20οῦ αἰώνα, οὔτε τὴν ἀμετάκλητη φθορὰ καὶ τὸ γήρασμα τοῦ Σύμπαντος. Πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ὁ ἀθεϊσμός δὲν μπορεῖ ν' ἀνεχθεῖ καθόλου τὴν πραγματικότητα τοῦ Σύμπαντος!»

Ὁ Claude Tresmontant διαπιστώνει ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς «ἐπικρατοῦντας φιλοσόφους» ἀποφεύγουν τὴ μελέτη τοῦ Σύμπαντος καὶ τὴ μελέτη τῆς Φύσεως. Θά ἔλεγαν εὐχαρίστως σ' αὐτὴ τὴ μελέτη: «Ἀπομακρύνσου ἀπὸ μᾶς. Γιατὶ ἔρχεται νὰ μᾶς ἀναστατώσεις πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα;»

«Ὁ ἀθεϊσμός προτιμᾷ σαφῶς τὸν παλιὸ μῦθο τῆς ἀενάου ἐπιστροφῆς, πού ὁ Νίτσε πήρε ἀπὸ παλιὰς θρησκευτικὲς παραδόσεις τῶν Περσῶν, ἢ τῆς αἰωνίου ἀνακυκλώσεως τῆς ὕλης ἐν κινήσει πού ὁ Ἐνγκελς πήρε ἀπὸ τὸν Ἡράκλειτο.

Γιὰ τὸν ἀθεϊσμό, προφανῶς, τὸ ὑπαρκτὸ Σύμπαν, τὸ φυσικὸ Σύμπαν, εἶναι περιττό. Αὐτὸ ἀκριβῶς δηλώνει ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ γνωστοὺς ἐκπροσώπους τοῦ σύγχρονου ἀθεϊσμοῦ, ὁ Jean - Paul Sartre. Περιττό, ἐν σχέσει μετ' ἐτί; Περιττό ἐν σχέσει μετ' τὸν ἀθεϊσμό τοποθετημένο προκαταβολικὰ ὡς δόγμα. Ἄν ὁ ἀθεϊσμός εἶναι ἀληθινός, τότε τὸ Σύμπαν εἶναι περιττό, καλὰ θά ἔκανε νὰ μὴν ὑπάρχει καὶ προπαντὸς νὰ μὴν ὑπάρχει τέτοιο πού ὄντως ὑπάρχει. Θά ὤφειλε νὰ εἶχε ρωτήσει τὸν Ἐνγκελς, τὸ Νίτσε καὶ τὸ Σάρτρ κατὰ ποῖο τρόπο θά ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει γιὰ νὰ τοὺς εἶναι ἀνεκτό.

Ἐπῆρξε κάποια ἐποχὴ πού ὁ ἀθεϊσμός διετείνεται ὅτι ἦταν συνδεδεμένος μετ' ἐπιστήμη. Θά πρέπει σήμερα νὰ ἀναγνωρίσουμε ὅτι ὁ ἀθεϊσμός συνδέεται μετ' ἐ μυθολογία καὶ μετ' ἐ φιλοσοφία τοῦ παραλόγου. Δὲν εἶναι πιά μιὰ φιλοσοφία, εἶναι ἔκφραση μιᾶς ὑποκειμενικῆς προτιμήσεως, εἶναι μιὰ παράλογη πίστη.

Ἡ λογικὴ εἶναι ὁ μονοθεϊσμός.

Ἡ Ἐκκλησία πάντα πιστεύει καὶ διακηρύττει ὅτι ἡ ὑπαρξη τοῦ Θεοῦ μπορεῖ μετ' ἐ βέβαιον τρόπο νὰ ἀναγνωρισθεῖ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη σκέψη πού μελετᾷ τὸ ἔργο τῆς Δημιουργίας. Εἶναι ἡ μόνιμη διδασκαλία κάθε βιβλικῆς παραδόσεως, τοῦ ἀπ. Παύλου, τῶν Πατέρων καὶ τῶν χριστιανῶν δασκάλων.

Ἡ δημιουργία, τὸ δημιουργημένο Σύμπαν, εἶναι θεϊκὴ φανέρωση, ἡ πρώτη θεϊκὴ φανέρωση γιὰ μᾶς, καὶ ἡ νόσή μας μπορεῖ νὰ ὀδηγηθεῖ ἀπ' αὐτὴν πρὸς Ἐκεῖνον, πού φανερώνεται μεσῶ αὐτῆς—ὅπως μπορεῖ νὰ ὀδηγηθεῖ ἀπὸ μιὰ καντάτα τοῦ Μπάχ στὸ δημιουργό τῆς. Μία καντάτα τοῦ Μπάχ ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξη τοῦ δημιουργοῦ τῆς, ἀκόμη καὶ ἂν αὐτὸς δὲν εἶναι πλέον ὄρατος καὶ ἐπὶ πλέον ἐπιτρέπει νὰ γνωρίσουμε καὶ κάτι ἀπὸ τὸ δημιουργό τῆς.

Δὲν ἐπιτρέπει πλήρη γνώση τοῦ δημιουργοῦ τῆς, διότι ὁ Ἰωάννης - Σεβαστιανὸς Μπάχ μπορεῖ νὰ συνθέσει καὶ ἄλλες καντάτες, καὶ πράγματι ἔχει συν-

θέσει πολλές, και σε άλλες συνθέσεις είχε εκφράσει κάτι από τὸν ἑαυτό του πού δὲν εἶχε φανερώσει προηγουμένως. Καί ἡ δημιουργία τοῦ Θεοῦ φανερώνει τὸν μὴ ποιηθέντα Θεὸν ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ δημιουργὸς αὐτῆς τῆς συνθέσεως, ἀλλὰ ἡ δημιουργία δὲν ἐξαντλεῖ τὸ Δημιουργὸ καί δὲν μπορούμε νὰ γνωρίζουμε τὰ πάντα γι' Αὐτὸν ξεκινώντας ἀπὸ τὴ δημιουργία, ἐπειδὴ ἀπλῶς αὐτὴ ἡ δημιουργία, πού ἄλλωστε δὲν εἶναι τελειωμένη, δὲν ἐκφράζει ὀλόκληρο τὸ μέγεθος οὔτε ὀλόκληρη τὴ δύναμη τοῦ Δημιουργοῦ.

Ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ, ξεκινώντας ἀπὸ τὴ δημιουργία, εἶναι λοιπὸν μία γνώση βέβαιη, καλὰ θεμελιωμένη, αὐθεντικὴ ἀλλὰ ἀτελής. Αὐτὸ θέλουν νὰ ποῦν οἱ Πατέρες ὅταν ἐπαναλαμβάνουν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀκατάληπτος. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι δὲν μπορούμε νὰ τὸν γνωρίσουμε, ἀντιθέτως, σημαίνει ὅτι ἡ γνώση πού μπορούμε νὰ λάβουμε δὲν ἐξαντλεῖ τὸν ἀπέραντο πλοῦτο τοῦ μὴ ποιηθέντος Θεοῦ.

★

Καὶ ἔπειτα: Ἡ καινούργια ἀνθρωπότητα.

Ἡ ἐξέλιξη λοιπὸν τοῦ Σύμπαντος ἀπὸ τὴν ἀπλούστερη ὕλη ὡς τὸ μυαλὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐξαιρετικὰ πολυσύνθετη ὑπαρξή του — ζωὴ καὶ πνεῦμα — θέτει αὐτὸ τὸ ἄλλο τρομερὸ ἐρώτημα: «Καὶ ἔπειτα; Καὶ ἡ συνέχεια; Τί θὰ γίνῃ στὸ μέλλον; Πρὸς ποιά κατεύθυνση θὰ προσανατολισθεῖ τώρα τὸ Σύμπαν;»

Ἡ ἀπάντηση τοῦ Claude Tresmontant εἶναι αὕτη: ναι, ἡ ἱστορία τῆς ὕλης καὶ τῆς ζωῆς, τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως ἔχει συμπληρωθεῖ ἀπὸ μία ἄλλη γένεση, τὴ δημιουργία μιᾶς ἄλλης τάξεως.

Ἄκριβῶς, στὴν ἐμπειρία μας γιὰ τὸ κοσμικὸ σύμπαν, τὸ φυσικὸ, τὸ βιολογικὸ καὶ τὸ ἱστορικὸ ἐμφανίζεται ἓνα γεγονὸς μοναδικό, «ἓνα γεγονὸς μεταξύ τῶν γεγονότων»: ὁ ἑβραϊκὸς λαός. Ἄσημαντο γεγονός; «Ἄλλὰ πρέπει νὰ δυσπιστοῦμε στὰ γεγονότα ἢ τίς ἐμπει-

ρικές πραγματικότητες πού εἶναι ἀσημαντες στὴ διαστημικὴ κλίμακα. Ἡ πληροφορία εἰσέρχεται στὴν ἱστορία τῆς Φύσεως μὲ τρόπο διακριτικό».

Ὁ ἑβραϊκὸς λαὸς ἐμφανίζεται ἐντελῶς ἰδιαίτερα στὴν ἔρευνά μας, διότι ἔχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ ἑνὸς «μεταλλάκτου». Ὅχι ὅτι ἐδῶ πρόκειται γιὰ μεταλλαγή πού προέρχεται, ὅπως στὴ βιολογικὴ ἐμπειρία, ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνία νέων γενετικῶν μηρυμάτων. Ἄπὸ τὸν ἑβραϊκὸ λαὸ καὶ κυρίως ἀπὸ τὸν προφητισμὸ τοῦ ἓνα συμπλήρωμα πληροφορίας φθάνει μέχρις αὐτὸ τὸ ἀτελὲς ὄν πού εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Αὕτη ἡ δημιουργικὴ πληροφορία δὲν συμπιλαμβάνεται πιά στοὺς γόνους του. «Διαθιβάζεται στὴ σκέψη του, στὴ διανοία του, στὴν ἐλευθερία του. Ἡ ἱστορία τῆς Δημιουργίας ἀλλάζει τώρα γραμμή.

★

Ἄς ἐπιμένουμε στὸ νεωτερισμὸ αὐτῆς τῆς «νέας» γραμμῆς. Εἶναι πράγματι διαφορετικὴ ἀπ' ὅ,τι μπορεῖ νὰ περιλαμβάνεται στὸν κύκλο τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς μεταφυσικῆς, ἀκόμη κι ἂν ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ φύση του κατέχει τὴν ἱκανότητα νὰ εἰσχωρεῖ σὲ πεδία πού τὸν ξεπερνοῦν ἀπείρως. Ἄπαιτεῖ πίστη, καὶ ἡ πίστη ὀδηγεῖ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα στὰ «μυστήρια» πού ἂν καὶ εἶναι «ἐν αἰνίγματι καὶ δι' ἐσόπτρου» ἔχουν φανερωθεῖ ἀνάμεσά μας.

Ὁ ἑβραϊκὸς προφητισμὸς προβάλλει μιὰ καινούργια πληροφορία — πληροφορία, ἐπιστήμη, νόρμα — τὴν ὁποία ὁ Θεὸς κοινοποιεῖ στὸν ἄνθρωπο, γιὰ νὰ ἀναπτυχθεῖ, νὰ συνειδητοποιήσει τὴ σκοπιμότητα τῆς Δημιουργίας, τὸν τελικὸ του προορισμὸ καὶ νὰ ὀδηγηθεῖ πρὸς Αὐτόν. Ἡ γηραῖά ἀνθρωπότης ἀντιδρᾷ μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴ διαφορετικὴ πραγματικότητα, μέχρι τοῦ σημείου νὰ θανατώσει αὐτὸν πού εἶναι ἐπιφορτισμένος νὰ διαθιβάσει τὴ νέα πληροφορία. Εἶναι ἡ δοκιμασία τοῦ προφήτη. Πηγαίνει μονίμως ἐνάντια στὸ ρεῦμα, ἀναγγέλλει τὸ ἀναπόδευκτο, ἀκόμη καὶ τὸ ἀδύνατο μὲ τὰ ἀνθρώπινα μάτια. Καὶ ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς δασκάλους τοῦ σύγ-

χρονου ἀθεΐσμου, διακηρύττει ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ἱστορία ἔχει ἓνα νόημα εὐδιάκριτο καὶ κατανοητό, ὅτι κατευθύνεται πρὸς τὴν τελειώσή της, πρὸς μία πληρότητα.

Μὲ αὐτὴ τὴν ἔννοια ὁ διδάσκαλος Ἰησοῦς εἶναι ὁ προφήτης πού εἶχε προαγγελεῖ καὶ περισσότερο ἀπὸ προφήτης: «Ὁ ἀληθινὸς Ἴσθρῶπος ἔνωμένος μετὸν ἀληθινὸ Θεὸ». Ὅχι μόνον διδάσκει τὸ νέο πρόγραμμα πού ἀπαιτεῖται γιὰ νὰ εἰσέλθουμε στὴν ἐσχάτη περίοδο τῆς Δημιουργίας —τῆ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ— ἀλλὰ εἶναι ὁ ἴδιος τὸ σπέρμα, τὸ ἀρχικὸ κύτταρο τῆς νέας ἀνθρωπότητος. «Δὲν εἶναι ἓνα γεγονός τῆς ἱστορίας. Εἶναι αὐτὸ πρὸς τὸ ὁποῖο ἡ Δημιουργία τείνει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ της».

Ἐν αὐτῷ μᾶς ἔχει παραδοθεῖ, ἀποκαλυφθεῖ ἡ σκοπιμότητα τῆς Δημιουργίας, αὐτὸ τὸ βασιλικὸ μυστικόν.

«Κατ' ἀναφορὰν πρὸς Ἐκεῖνον, ἀληθινὸν Ἴσθρῶπο ἔνωμένο μετὸν ἀληθινὸ Θεόν, εἵμασθε προ-ἄνθρωποι. Γιὰ νὰ εἰσέλθουμε στὴν οἰκονομία τῆς νέας δημιουργίας, τῆς νέας ἀνθρωπότητος, ὀφείλουμε νὰ πραγματοποιήσουμε μία πραγματικὴ μεταμόρφωση, μία νέα γέννηση.

Εἶναι αὐτὸ πού ὁ Διδάσκαλος ἐξηγεῖ στὸ Νικόδημο, λόγος πού μᾶς μεταδίδεται με ἀκρίβεια ἀπὸ τὸν εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη. «Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς

καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ τις γεννηθῆ ἀνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ... «μὴ θαυμάσης ὅτι εἶπον σοι, δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι ἀνωθεν...» (Ἰωάν. γ' 7). Ὅφείλομεν νὰ περάσουμε ἀπὸ τὴν παλαιὰ ἀνθρωπότητα μετὸς παλαιῶς προγραμματισμοῦ στὴ νέα ἀνθρωπότητα πού διαθέτει ἓνα νέο προγραμματισμό, ὁ ὁποῖος ἐκτίθεται ἀναλυτικὰ ἀπὸ τὸν θεῖο Διδάσκαλο καὶ παρουσιάζεται στα τέσσαρα Εὐαγγέλια.

Ὅφείλομε νὰ περάσουμε ἀπὸ τὴν παλαιὰ ἀνθρωπότητα στὴ νέα ἀνθρωπότητα, γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, διότι ὁ τελικὸς σκοπὸς τοῦ Θεοῦ, ἡ τελικὴ σκοπιμότητα τῆς δημιουργίας εἶναι ἡ νέα ἀνθρωπότητα τῆς ὁποίας ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ πρωτότοκος τῆς νέας δημιουργίας. Σκοπὸς ὅλης τῆς Δημιουργίας εἶναι νὰ γίνουμε κι ἐμεῖς χρηστοί.

Εἶναι αὐτὸ πού ἔλεγε ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός. Ὁ τελικὸς σκοπὸς ὅλης τῆς δημιουργίας εἶναι ἡ θέωση τοῦ Ἄνθρώπου, ἂν εἶναι ἱκανὸς γι' αὐτό, ἔπειτα ἀπὸ μία μεταμόρφωση, μία καινούργια γέννηση, πού θὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ λάβει μέρος στὴν προσωπικὴ ζωὴ τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἡ Ζωή, ἡ μοναδικὴ ζωή».

LUC BARESTA
Μετάφρ. ΕΦΗΣ ΠΑΠΑΓΚΙΚΑ

Ἡ ἐγγραφή νέων συνδρομητῶν στὶς «Ἀκτίνες» καὶ μάλιστα σπουδαστῶν, ἀπὸ τοὺς ἤδη συνδρομητὰς μας, εἶναι ἓνα πνευματικὸ ἔργο, πού μποροῦμε νὰ ἐπιτελέσουμε ὅλοι μετὸ μικρὴ προσπάθεια.

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΚΑΙΝΑ ΚΑΙ ΠΑΛΙΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1944

ΤΟ ΘΕΜΑ

Δέν ἀνησυχούμεν μήπως γίνη δεκτόν με ἀδιαφορίαν τὸ θέμα εἰς τὸ ὅποιον τὸ τευχὸς αὐτὸ εἶναι ἀφιερωμένον*. Παγκόσμιον, πανανθρώπινον εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον πού περιβάλλει κάθε ζήτημα πού ἀφορᾷ εἰς τὴν γυναῖκα. Καί μόνον ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ ἐνδιαφέροντος, ὡς πρὸς αὐτὴν θὰ διατυπώσῃ δισταγμοὺς καὶ ἀμφιβολίας καὶ ἐπιφυλάξεις, ἐναγωνίους ἐπιφυλάξεις, ἐκεῖνος πού βλέπει, πῶς ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις, μέσα εἰς τῶν χιλιετιῶν τὸ πέρασμα, ἀντιμετώπισε τὴν γυναῖκα καὶ τὰ προβλήματα τῆς.

★

Δέν ἔλειψε τὸ ἐνδιαφέρον· ἄλλο ἔλειψεν· ἔλειψεν ἡ γαλήνη. Φανταζόμεθα τὴν γυναῖκα ὡς τὸ σύμβολον τῆς ἁρμονίας, τῆς ἀπαλῆς, γαληνευμένης ζωῆς. Καὶ ὅμως κάθε τι πού ἀφορᾷ εἰς αὐτήν, ἡ ἀνθρωπότης (ἄνδρες καὶ γυναῖκες) τὸ ἀντιμετώπισε μετὰ ταραχὴν, καὶ ποτὲ ἢ συζήτησις γύρω ἀπὸ τὴν γυναῖκα δέν εἶχε τὸν γαληνευμένον, τὸν σοβαρὸν ἐκεῖνον χαρακτήρα πού χρειάζεται διὰ νὰ εὐρεθῇ ἡ ἀλήθεια. Ἴσως-ἴσως μάλιστα ἐλησημονήθη ὅτι σκοπὸς τῆς συζήτησεως ἦτο ἡ ἀνεύρεσις τῆς ἀληθείας καὶ ὄχι ἡ συζήτησις καθ' ἑαυτήν!

Μετὰ πάθος τὸ συνεζήτησεν ἡ ἀνθρωπότης τὸ θέμα αὐτὸ τὸν τόσον ζωτικὸν ποι

* Τὸ τευχὸς ἦτο ἀφιερωμένο «Στὴν γυναῖκα καὶ τὰ προβλήματα τῆς».

φέρει τὸν τίτλον «γυναῖκα». Τὸ τυφλὸν «ἐγὼ» τοῦ νδρός, τοῦ ἀνδρός τὸν ὅποιον ἡ δύναμις τοῦ Πνεύματος δέν εἶχεν ἀναθιβάσει εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἀνωτερότητος, τὴν ὑπερτέραν ἀπὸ τὴν ὕλικὴν σωματικὴν ὑπεροχὴν, αἱ «σκοπιμότητες» τῶν διαφόρων κατὰ καιροὺς ἰσχυρῶν, οἱ πολιτικοὶ διαξιφισμοὶ κατόπιν, αἱ ἐκκεντρικότητες καὶ αἱ ἀσύδοτοι ἀσυναρτησίαι ὑπὸ τὸ ἐνδυμα τῆς δῆθεν φιλοσοφίας καὶ τῆς ξεπεσμένης τέχνης, τὸ ξέσπασμα παθῶν κατωτέρων, αἱ ὑστερικά κραυγαὶ ἀπὸ ἐδῶ, αἱ εἰρωνεῖαι καὶ οἱ θορυβώδεις ἀνευλαβεῖς καγχασμοὶ ἀπὸ ἐκεῖ, ὅλα αὐτὰ ἐγέμιζαν τὴν ἀτιμώσφαιραν ἀπὸ τῆς παραφόρου ταραχῆς τοὺς ἐκνευριστικοὺς ἤχους καὶ δέν ἄφιναν νὰ ἀκουσθῇ «ὡς φωνὴ αὔρας λεπτῆς» ἡ φωνὴ τῆς ἀληθείας, ἡ φωνὴ τοῦ ἐρευνητοῦ, πού με ἀντικειμενικότητα καὶ σεβασμὸν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸ θέμα του θὰ ἐμελέτα τὰ προβλήματα πού ἔχουν τὴν γυναῖκα ὡς κέντρον.

★

Καὶ εἶναι τόσον πολλὰ τὰ προβλήματα αὐτά! Διότι εἶναι τόσον μεγάλο καὶ πολυσχιδὲς τὸ μέρος πού διαδραματίζει ἡ γυναῖκα εἰς τὴν ζωὴν τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος! Καὶ εἶναι τόσον ποικίλη ἡ ἀξία τῆς συμβολῆς τῆς γυναῖκας εἰς τὴν ὅλην μας κοινωνικὴν ζωὴν! Εἰς τὸν γνωστὸν διάλογον τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου μετὰ τὴν Κασσιανὴν (διὰ γυναικὸς ἐρρῦν τὰ φαῦλα— ναί... ἀλλὰ καὶ ἐκ γυναικὸς πηγάζει τὰ κρείττονα) καὶ οἱ δύο συζητηταὶ εἶχαν δίκαιον. Ὅ,τι μέγιστον κακὸν εἶδεν ἡ ἀνθρωπότης, μέσα του ἔχει ὡς κύριον (ἀν ὄχι ἀποκλειστικόν) παράγοντα τὴν γυναῖκα. Καὶ εἰς ὅ,τι μέγιστον καλὸν ἔχομεν ἴδει, πάλιν τὴν γυναῖκα θὰ ἀνεύρωμεν ὡς πρωταγωνίστριαν. Πραγματικότης ἡ ὅποια μαρτυρεῖ περὶ τῆς καταπληκτικῆς δυναμικότητος τῆς γυναικὸς, ἡ ὅποια ὅμως, ὄχι χωρὶς λόγον δεδαίως, ὀνομάζεται τὸ ἀσθενέστερον φύλον!

Ἡ παντοδυναμία τοῦ ἀσθενέστερου φύλου! Ἡ ἀντιφασίς, ἡ ἀντινομία αὐτῆς ἔδωκε τὸν δραματικὸν χαρακτήρα εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς γυναικὸς μέσα εἰς τὴν διαμόρ-

φωσιν τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς. Εἰς αὐτὴν ὀφείλονται, κατὰ φυσιολογικὴν ἴσως ἀναγκαιότητα, καὶ αἱ ἀκρότητες ποῦ ἐχαρκτηρίσαν πάντοτε τὰ μονομερῆ ξεσπάσματα αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς τάσεως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γυναῖκα. Εἰς αὐτὴν ὀφείλεται καὶ ἡ ἄλλη ἐκείνη ἀκρότης ποῦ χαρακτηρίζει τὴν ἐμφάνισιν τῆς γυναικός, εἴτε εἰς τοῦ ἀγίου, εἴτε εἰς τοῦ σατανικοῦ τὴν σφαῖραν. Ἐντεῦθεν, κατὰ μέγα μέρος, καὶ ἡ ταραχή, περὶ τῆς ὁποίας ἐκάμαμεν λόγον.

Ἄλλ' ἂν ὅλη αὐτὴ ἡ ταραχὴ ἔχη ὡς θάσιν της κάτι τὸ φυσιολογικόν, ἐκεῖνο ποῦ δὲν εἶναι καθόλου φυσιολογικόν ἀλλ' εἶναι ἀπλούστατα ἐγκλημα, εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἡ ἄρνησις καὶ πάλιν παρενέβη διὰ νὰ δώσῃ ὅσον τὸ δυνατόν τραγικωτέραν μορφήν εἰς αὐτὴν τὴν πραγματικότητα. Διότι, εἰδικῶς διὰ τὴν γυναῖκα, ἡ ἄρνησις, ἡ ὕλιστικὴ, ὀρθολογιστικὴ, μοντερνιστικὴ, ἡ πολυώνυμος ἄρνησις ὑπῆρξεν ὁ θάνατος κάθε ἐλπίδος ὅτι ἡ γυναῖκα θὰ βρῆ τὸν δρόμον της. Ἡ γυναῖκα μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τῆς ὁποίας θὰ μπῆ ὁ ὕλισμός, ἡ ἄρνησις τῆς πνευματικῆς ὑπάρξεως, ἡ ἀπάρνησις τοῦ δεσμοῦ πρὸς τὸ ὑπερανθρώπινον, ἡ γυναῖκα αὐτὴ πεθαίνει πλέον ὡς ἄνθρωπος. Τυφλόν, ἄβουλον παίγνιον τῶν ρευμάτων τῆς ζωῆς εἰς τὴν ὁποῖαν νομίζει ὅτι κάμνει τὴν μεγαλοπρεπεῖ ἐξιστόν της, καταντᾷ παρ' ὅλους τοὺς ποταμοὺς τοῦ οὐτοῦ ποῦ θὰ κληθῶν, ἰδίως διὰ τὴν κυρίαν τοῦ σαλονιοῦ, νὰ ἀντικαταστήσῃ τοὺς ποταμοὺς τοῦ ζῶντος πνεύματος, ἕνα πιθηκοειδῆ ἀνδράποδον τοῦ κατωτέρου ἀνδρικοῦ ἐγωισμοῦ εἰς τὴν νεότητά, ἕνα ἀπορριμμά εἰς τὴν ὑπερῶριον ἡλικίαν, μίαν τραγικὴν ἀποτυχία εἰς τὴν ὅλην ζωὴν. Εἰς τὸν ἄνδρα ἢ ἄρνησις, τοῦ ὕλισμοῦ καὶ τῶν διαφόρων «ὀρθολογισμῶν», ἀφίνει ἀκόμη κάποιαν ἐπίφασιν ζωῆς. Ὡς πρὸς τὴν γυναῖκα ἡ ἄρνησις εἶναι εἰλικρινεστέρα. Τῆς ἐπιθέτει χωρὶς ἀναβολὰς καὶ συγκαλύψεις, τοῦ πνευματικοῦ θανάτου τὴν φοβερὰν σφραγίδα! Ὁ ὕλιστής, ὁ ἄρνητής γενικώτερον ἄνδρας, προκαλεῖ σύζητήσεις, ἀποδοκιμασίας, καταδίκην. Ἡ γυναῖκα τοῦ ὕλισμοῦ, τῆς ἀρνήσεως, προκαλεῖ τὴν περιφρόνησιν, τὴν χλεύην, τὴν ἐκμετάλλευσιν

ἐκείνων, ἀκριθῶς, ποῦ ἔχει ὡς ὀμόφρονος καὶ διδασκάλου της!

★

Ἄλλὰ διατί νὰ μᾶς ἀπασχολῆ τόσο ἡ γυναῖκα τῆς ἀρνήσεως, καθ' ἣν στιγμὴν προβάλλει ἐμπρὸς μας, φῶς γεμάτη, ἡ γυναῖκα τοῦ Πνεύματος, τῆς ζωῆς; Αἰσθάνεται, πράγματι, ἡ στήλη αὐτὴ ὀλοκληρωτικὴν ἀδυναμίαν διὰ νὰ ὑμνήσῃ ὅπως πρέπει τὴν γυναῖκα-φορέα τοῦ Πνεύματος, εἰς τὴν ὁποῖαν ὀφείλει, κατὰ ἄνθρωπον, τὸ φῶς της ἢ ἀνθρωπότης. Ὅχι ὕμνον ἐπάξιον, ἀλλ' οὔτε ξηρὰν ἀπαρίθμησιν ἡμπορεῖ ἡ στήλη αὐτὴ νὰ προσφέρῃ, νὰ ἀναφέρῃ ἀπλῶς τὸ τί ὀφείλομεν εἰς τὴν γυναῖκα, εἰς τὴν φωτεινὴν γυναῖκα τοῦ Πνεύματος καὶ πόσον χρεῶσται εἴμεθα, ἡ ἀνθρωπότης ὀλοκληρῶς, ἀπέναντί της.

Καὶ δὲν ἐννοοῦμεν ἐδῶ μόνον τὰς γυναῖκας ἐκείνας τὰς ὁποίας ἦδη ἡ ἀνθρωπότης, ἡ βλέπουσα ἀνθρωπότης, ἔχει περιβάλλει μὲ τῆς δόξης τὸν δικαίον φωτοστέφανον. Βεβαίως αὐτὰς ἐννοοῦμεν κατὰ πρῶτον λόγον, τὰς ἡρωίδας τοῦ Πνεύματος, τὰς νικητριάς, ἐκείνας ἰδίως ποῦ μὲ τὸ τίμιον αἶμα των ἐγραψαν τῆς ἀληθινῆς Ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἱστορίαν. Ἀκόμη τὰς ἄλλας ἐκείνας ἡρωίδας ποῦ μὲ ὀλοκληρωτικὴν ἀφιέρωσιν εἰς τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ φωτισμοῦ τὸ ἔργον, ἀπαρνοῦνται τοῦ κόσμου τούτου τὴν χαρὰν, διὰ νὰ μεταδώσῃ τὴν χαρὰν εἰς τὸν κόσμον. Ἀλλά, παραπλεῶς εἰς αὐτὰς, βλέπομεν ὅλας ἐκείνας τὰς ἀτομικῶς ἀφανεῖς καὶ ἀγνώστους στρατιώτας του καλοῦ ἀγῶνος, ποῦ ἠγωνίσθησαν καὶ ἀγωνίζονται μέσα εἰς τὸ σπίτι, μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν (καὶ ποῖαν κοινωνίαν!) ὡς τῆς Ἀληθείας μάρτυρες, ὡς τοῦ φωτὸς τῆς ζωῆς, τῆς θείας καὶ ἀκαταλύτου χαρᾶς ἀγωγοί. Ἀφανῆς ὁ ἀγὼν των, καταφάνερα τὰ ἀποτελέσματά του. Ἡ πίστις των, ἡ αὐτοθυσία των, ἡ ἀρετὴ των, ἡ σύνεσις, ἡ πολυμήχανος ἀγάπη των, ἡ καταπληκτικὴ καρτερία καὶ ὑπομονὴ των ἐδημιούργησαν τὸ περιβάλλον, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετράφη ὅ,τι εὐγενικὸ ἔχει ἡ ἀνθρωπότης. Μέσα εἰς τὴν γυναῖκα-σύζυγον, μέσα εἰς τὴν

γυναίκα-μητέρα, μέσα εις την γυναίκα-αδελφήν, ή πίστις, ή νικήσασα τον κόσμον υπερενίκησε (διότι έχρειάσθη να υπερνικήση) και την ωμήν διαιότητα, και την αποκτηνωτικήν υλοκρατίαν, και την μωράν δοκαιοσοφίαν της ήμιαθείας.

Όμιλοῦμεν περί τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἱστορίας μας. Ἀλλά πόσον μέρος ἀπό τήν θαυμαστήν συμβολήν τοῦ μεγάλου ἀνδρός προέρχεται ἀπό τήν γυναίκα πού τόν ἐξέθρεψε, πού τόν ἐπροφύλαξε, πού ἐθυσίασε τήν ὑγείαν της, τήν χαράν της, τήν ζωήν της ἴσως δι' αὐτόν, πού τόν παρώτρυνε, τόν ἐνεθάρρυνε, τόν ἐτόνωσε, τόν ὠνείδισεν ἴσως εις στιγμάς ἀδυναμίας, τόν ἔσπρωξε ἡπρός τὰ ἐμπρός! Ὡς μητέρα, ὡς σύζυγος, ὡς ἀδελφή ή γυναίκα παρέχει τήν ὑπόστασίν της, τήν ὁποίαν θαυμάζομεν εις τήν μορφήν τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός, εις τόν ὁποῖον ἔλαχε τῆς δημοσιότητος ὁ κληρός.

★

Φωτισμένοι ἀπό τὸ φῶς πού σκορπίζει γύρω της ή ἐμφάνισις τῆς γυναικῆς αὐτῆς, ἤμποροῦμεν νά ἀντιμετωπίσωμεν τὰ τόσα προβλήματα, τὰ δύσκολα προβλήματα, πού στρέφονται γύρω ἀπό τήν γυναίκα. Καί ἀκριβῶς εις μίαν πρώτην μελέτην τῶν προβλημάτων αὐτῶν εἶναι ἀφιερωμένον τὸ παρὸν τεῦχος. Λέγομεν «πρώτην μελέτην», διότι δὲν μᾶς διαφεύγει τὸ μέγεθος τοῦ ἐγχειρήματος, ἔταν μάλιστα ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ τεῦχος τοῦτο φέρει μοιραίως τὰ ἔχνη τῶν πολεμικῶν καιρῶν εις τοὺς ὁποῖους ἐκδίδεται. Ἀλλά ἐλπίζομεν ὅτι τὸ τεῦχος αὐτὸ θὰ ἀποτελῆ μίαν πρώτην ἀπαρχήν ἀντικειμενικῆς, εἰλικρινοῦς, ἐρεῦνης τῶν προβλημάτων αὐτῶν, ἐρεῦνης πού γίνεται μετὰ τήν γαλήνην καί τήν πληρότητα καί τήν ὁλοκλήρωσιν πού δίδει ή ἐνατένισις

τῆς Ἀληθείας. Γραμμένον κατὰ μέγα μέρος ἀπό γυναίκας, τὸ περιεχόμενον τοῦ τεύχους αὐτοῦ εἶναι συγχρόνως μία φωνή, φωνή ἀγάπης καί φωνή ἀδελφικῆς προτροπῆς πρὸς τήν γυναίκα πού ζητεῖ τὸν δρόμον της...

★

Εἰς τήν γυναίκα εἶναι λοιπὸν ἀφιερωμένον τὸ τεῦχος αὐτό. Τήν ἥρωίδα καί τήν ὀδηγόν, ἀλλά καί τήν οἰκοδόμον τοῦ ἀρμονικοῦ πολιτισμένου μας βίου, τήν ἀνεκτίμητον ἐκείνην ἐργάτιδα τοῦ πολιτισμοῦ, εις τοὺς σημερινούς μάλιστα καιρούς, τήν οἰκοδόποιναν πού ἐνέπνευσε τὸν Schiller εις τὸ γνωστὸν τραγοῦδι τῆς καμπάνας, ἀλλά πρὸ αὐτοῦ τὸν σοφὸν Παρομιμαστήν εις τὸν ἀθάνατον ὕμνον πρὸς τήν «ἀνδρείαν γυναίκα».

Ἀλλά πρὸ παντός ἀφιερῶται τὸ τεῦχος αὐτὸ εις τήν σεβαστήν, τήν ἱεράν ἐκείνην ὑπαρξιν πού λέγεται μητέρα. Ὅχι μόνον τῶν ἡρώων καί τῶν ἀγίων τήν μητέρα, ἀλλά καί τήν μητέρα πού ἐξέθρεψε τὸν γνωστὸν μέσον τύπον, καί τήν μητέρα ἀκόμη πού δὲν ἠύλογήθη νά ἴδῃ τῶν δακρύων καί τοῦ ζωντανοῦ της παραδείγματος τήν καρποφορίαν, ἀλλά διεπέρασε τήν ψυχὴν της ή ρομφαία ή φοβερά τοῦ ἠθικοῦ ξεπεσμοῦ τοῦ παιδιοῦ της καί εις αὐτήν τήν ἀποτυχημένην, ὅπως ή ἴδια νομίζει, ἀλλά εις τήν πραγματικὴν μεγάλην καί εὐεργετικὴν μητέρα, ὅπως καί εις κάθε μητέρα.

Ἀπὸ τήν Μητέρα τοῦ Θεανθρώπου μέχρι τῆς ἀσήμου, ἀγνώστου, ἀφανοῦς ἀλλὰ γεμάτης ἀπὸ τὸ ζωοποιῶν Πνεῦμα μητέρας «ἐνὸς τούτων τῶν ἐλαχίστων», εις τήν χριστιανὴν μητέρα, ἃς εἶναι τὸ παρὸν τεῦχος λιτὸν μὲν καί ταπεινὸν ἀλλὰ εὐλαβικὸν καί δι' αὐτὸ εὐπρόσδεκτον ἀφιέρωμα!

Ἐπίκαιρα

Π Ρ Ο Σ - Ε Υ Χ Ε Σ

Τις ημέρες αυτές, τῆς ἀρχῆς ἐνὸς καινούριου χρόνου, συνήθεια παλιά τις ἔχει συνδέσει μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ εὐ-χῶν. Στὴν ἐποχὴ μας ὅμως, πού λέει πὼς δίνει τὴν ἐκτίμησίν της μόνον ὅ,τι ἔχει ἀμεση πρακτικὴ χρησιμότητα, καὶ μάλιστα ὕλική καὶ συγκεκριμένα γιὰ τὸ ἄτομό μας, τὰ αἰσθήματα, γενικά, ἔχουν ξεπέσει σὲ πολὺ δεύτερη μοῖρα. Γι' αὐτὸ καὶ κοινωνικὲς ἐκδηλώσεις πού ἐμπνέονται ἀπ' αὐτά, ἀκόμη κι' ἂν ἔχουν καθιερωθῆ ἀπὸ μακροχρόνια ἐφαρμογὴ, χάνουν τὸ οὐσιαστικὸ τους περιεχόμενον κι' ἔτσι παύουν νὰ ὑπάρχουν, ἢ ἐπιζοῦν μόνον σὰν ἀπλὸς τύπος.

Πρόκειται, βέβαια, γιὰ τὸ γενικώτερον πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε πὼς τὸ πνεῦμα αὐτὸ, στὴν ἐφαρμογὴ του, κάθε ἄλλο παρά ἔχει δώσει καλὲς ἐξετάσεις. Δὲν θὰ ποῦμε λοιπὸν πὼς πρέπει γενικά νὰ τὸ ἀγνοήσουμε καὶ νὰ τὸ διαγράψουμε, ὥστε νὰ γίνουμε ἄνθρωποι ἄλλης ἐποχῆς, μὲ ἄλλο πνεῦμα. Κάτι τέτοιο ἐκτὸς πού θὰ ἦταν ἀδύνατον, θὰ ἦταν καὶ ἄστοχο, ἀφοῦ κι' ἡ ὁποιαδήποτε ἄλλη ἐποχὴ, καὶ τὸ δικό της πνεῦμα, θὰ εἶχαν κι' αὐτὰ τις ἐλλείψεις τους καὶ τὰ δικά τους ἐλαττώματα. Τὸ μόνον βέβαιο εἶναι πὼς πρέπει, χωρὶς νὰ πάψουμε νὰ ζοῦμε στὴν ἐποχὴ μας, ν' ἀντιμετωπίζουμε μ' ἐπιφυλακτικὴν καὶ νὰ ἐξετάζουμε προσεκτικὰ κάθε ἐπιταγὴ της, πρὶν τὴν υἱοθετήσουμε.

Γιατί λοιπὸν ν' ἀπορρίψουμε σὰν πρακτικὰ ἄχρηστα τὰ αἰσθήματα; Ξεχνᾶμε ὅτι ἀπ' αὐτὰ ξεκινοῦν ὅλες οἱ πρακτικὲς ἐφαρμογές; Καὶ γιατί ἀπ' αὐτὲς θὰ ἐκτιμῆσουμε μόνον τις ἀμεσες; Μήπως

καὶ οἱ ἔμμεσες, ἂν ὀδηγοῦν στὸν σωστὸ στόχο, δὲν εἶναι χρήσιμες;

Καὶ τί νὰ εἰπῆ κανεὶς γιὰ τὸν περιορισμὸ τῆς ἐκτιμῆσεώς μας σὲ ὕλικές μόνον χρησιμότητες; Καί, τὸ ἀκόμη χειρότερον, σὲ ὕλικές χρησιμότητες πού ὠφελοῦν ἀποκλειστικὰ τὸ ἄτομό μας; "Ἄν ἐξοστρακίσουμε ἀπ' τὰ ἐνδιαφέροντά μας τὴν πνευματικὴν χρησιμότητα καθὼς καὶ τὴν χρησιμότητα πού θὰ ὠφελήσῃ τὸν ἅλλον ἄνθρωπον, θὰ ἔχουμε φτωχύνῃ ἀφάνταστα, ὥστε οἱ ἴδιοι ἐμεῖς θὰ πρέπει νὰ λυπώμαστε τὸν τέτοιον ἑαυτὸ μας!...

✧

Καλὰ ὄλ' αὐτά, γιὰ χρησιμότητα καὶ πνευματικὴν καί, ἀκόμη, πού θὰ ὠφελήσῃ καὶ τὸν ἄλλον ἄνθρωπον. Ἀλλὰ οἱ εὐχές — δὲν ξεχνᾶμε πὼς ἀπ' αὐτὲς ξεκινήσαμε τὴν συζήτησίν μας, ποιά πρακτικὴ, δηλαδὴ οὐσιαστικὴ, χρησιμότητα παρουσιάζουν; (Φυσικὰ, ἀπὸ τὰ τέτοια χαρακτηριστικὰ τῆς χρησιμότητος δὲν ἔχουμε παραιτηθῆ...).

Μά, τὸ νὰ εὐχωμαι (ὄχι ὑποκριτικὰ καὶ ψεύτικα, ἀλλὰ ἀληθινὰ, μὲ τὴν καρδιά μου), γιὰ τὸν ἄλλον ἄνθρωπον κάτι καλὸ, σημαίνει πὼς ἡ εὐχὴ μου αὐτὴ ἀνταποκρίνεται σὲ μιὰν ἀληθινὴν ἐπιθυμίαν μου. Καὶ τὸ νὰ ἐπιθυμῶ κάτι καλὸ γιὰ ἕνα ἄλλον ἄνθρωπον εἶναι, σὲ κάθε περίπτωσι, πρῶτα-πρῶτα καλὸ γιὰ μένα, ἀφοῦ, σὰν ἄνθρωπον, μὲ ἀνεβάζει. Ἀλλὰ καὶ παραπέρα, μιὰ ἐνδόμυχη, πανανθρώπινη πεποίθησι δίνει στὸ βάθος τῆς ψυχῆς κάθε ἀνθρώπου τὴν ἐσωτερικὴν πληροφορίαν πὼς ἡ εὐχὴ του (ὅταν προέρχεται ἀπὸ σωστὴν ἀγάπην) εἶτε γιὰ τὸν ἄλλον ἄνθρωπον, εἶτε, ἀκόμη, καὶ γιὰ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸ του,

κάτι οικοδομεί για την πραγματοποίησίν της. Είναι αυτό ένα μυστικό συμπέρασμα που συγκροτείται από τις άπειρες εφαρμογές κάποιου κανόνα που υποστηρίζει πώς «ή αγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει!»

Τέλος, για τὸν ἄνθρωπο πού δὲν ἔχει χάσει τὴν πίστι του στὸν Θεό, τὰ πράγματα αὐτὰ εἶναι ἀκόμη περισσότερο, πέρα γιὰ πέρα, σαφῆ, ξεκαθαρισμένα καὶ βέβαια: Αὐτὸς δὲν εὐχεται μόνο (ἐκδηλώνοντας ἀπλᾶ, μιὰν ἐπαινετὴ καὶ ἀξιόμισθη διάθεσίν του), ἀλλὰ προσεύχεται, δείχνει δηλαδὴ ὅτι πιστεύει στὸν Θεό, ὅτι πιστεύει στὴν παντοδυναμία καὶ τὴν ἀγάπη Του κι' ὅτι ἐμπιστεύεται σ' αὐτὴν (δηλαδὴ ὄχι κατὰ τὴ δική του κρίσι, ἀλλὰ κατὰ τὴν κρίσι τοῦ Θεοῦ) τὸν ἑαυτό του κι' ὅσους ἀγαπάει.

—Μήπως ξέρετε κανέναν πού ν' ἀπευθύνθηκε, μ' αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις, στὸν Θεό καὶ ν' ἀστόχησε; Ἡ ἀπάντησι εἶναι βέβαιον πὼς θά 'ναι ἀρνητικὴ καί, ἄρα, ὀδηγεῖ, ἀπὸ λογικὴ ἀνάγκη, σὲ κάποιον συμπέρασμα. Νὰ ἐφαρμόσουν λοιπὸν στὴ ζωὴ τους τὸ συμπέρασμα αὐτό (γιὰ τὸν ἑαυτό τους, γιὰ ὅσους ἀγαποῦν καὶ γιὰ ὅλο τὸν κόσμον), ὅσοι ἀπὸ τοὺς φίλους ἀναγνωστες δὲν τὸ 'χουν ὡς τώρα ἐφαρμόσει, εἶναι τῆς στήλης ἢ πρωτοχρονιάτικη εὐχὴ γιὰ τὸ 1988!

ΣΥΝΘΗΜΑ ΜΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΙΝΟΥΡΙΑ ΧΡΟΝΙΑ!

Κάθε στιγμή, κάθε ὥρα, πολὺ περισσότερο κάθε ἔτος πού περνάει, εἶναι γιὰ τὸν καθένα μας καὶ μιὰ παρακίνησι νὰ ἐξετάσουμε ἂν ἀνταποκριθῆκαμε ὡς τώρα στὴν εὐθύνη μας. — Ἐδῶ, θά πῆ ἴσως κάποιος ἀναγνώστης, «τὰ χαλάει!». Μὴ μοῦ μιλάτε γιὰ εὐθύνη δική μου. Ἐγὼ κάνω αὐτό, κάνω ἐκεῖνο... (ἀντιγράψτε ἐδῶ, — γιὰ συντομία — ἀπὸ τὸ κατὰ Λουκᾶν, κεφ. ιη', τὰ ἐδάφια 11-12).

Ἀλήθεια, εἶναι παράξενος αὐτὸς ὁ

τρομερὸς φόβος πού ἔχει, ἰδιαίτερα ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας, μὴν τύχη καὶ τοῦ πούν πὼς εἶναι γιὰ κάτι ὑπεύθυνος. Πραγματικὰ πανικοβάλλεται! Εἶναι ἀφάνταστες οἱ προφάσεις πού ἐπιστρατεύει γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὸν ἑαυτό του. Μαρτυρεῖ, ἔτσι, μὲ τὸν πιὸ ἀπόλυτον τρόπο, πὼς ἓνα βαρύτατον πλέγμα ἐνοχῆς τὸν ἔχει δέσει χειροπόδαρα, ἀκόμη παραπέρα προδίδεται πὼς ὁ ἴδιος ἔχει συναίσθησι τῆς ἐνοχῆς του καὶ γι' αὐτὸ ἀγωνίζεται ἀπεγνωσμένα νὰ τὴν κρύψῃ, ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ κι' ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτό του, ἴσως μάλιστα ἀπ' αὐτὸν τὸ περισσότερο! Εἶναι καὶ τῆς σύγχρονης Ψυχολογίας ἐπιστημονικὸ πόρισμα ἢ διαπίστωσι ὅτι αὐτὴ ἢ ἀδιάκοπη συναίσθησι κάποιου ἐνοχῆς του, ὄχι μόνο τῆς συνηθισμένης, συγκεκριμένης καὶ ἐλαφρότερης, ἀλλὰ μιᾶς ἄλλης (γενικότερης καὶ ἀφάνταστα βαρύτερης, γιὰτὶ εἶναι ἀξεκαθάριστη, σὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς οὐσιαστικῆς ἀγνωστῆς), ἀποτελεῖ μιὰν ἀπὸ τὶς λίγες σπουδαίότερες ὅσο κι' ἂν εἶναι ἀνομολόγητες, αἰτίες τῆς ἀνθρώπινης δυστυχίας!

Κι' ὅμως αὐτὴ ἢ τόσο ἀναμφισβήτητη αἰτία δυστυχίας δὲν καταβάλλεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καμιά σοβαρὴ προσπάθεια νὰ καταπολεμηθῇ ἀποτελεσματικὰ. Καὶ πὼς νὰ πολεμηθῇ, πὼς κἂν νὰ τὴν ἐξετάσουμε καὶ νὰ τὴν μελετήσουμε, ἀφοῦ... οὐτε νὰ τὴν παραδεχθῶμε δὲν δεχόμεστε; Ἰσαῖσα σ' αὐτό, σὸ νὰ τὴν ἀγνοήσουμε, μὲ τὰ ψέματα, συγκεντρώνεται ὅλη ἢ γι' αὐτὸ «ἐκ προοιμίου» ἀνέλπιδη, ἢ ἀπελπισμένη, ἀμυνὰ μας: Τὸ «παίγνιδι τῆς στρουθοκαμήλου», δηλαδὴ, παίζουμε, τὸ ἀνόητον — ὅσο καὶ τραγικόν, ἀφοῦ ἐμεῖς... δὲν εἴμασταν στρουθοκάμηλοι!

Κι' ὅμως «συντρέχει» κάτι πού κάνει τὴν κατάστασι αὐτὴν ἀκόμη περισσότερο τραγικὴ: Τὸ ὅτι ὑπάρχει τρόπος θεραπείας ἀπὸ αὐτὸ τὸ «πλέγμα ἐνοχῆς»,

τρόπος θεραπείας απόλυτα διαπιστωμένος από άπειρες εφαρμογές του, όλες μ' εκατό στα εκατό επιτυχία!, και συγχρόνως εύκολος να κατανοηθεί, προσφερόμενος χωρίς κανένα αντίλλαγμα, χάρισμα — που όμως η μεγάλη πλειονότητα δεν τον χρησιμοποιεί, ή τον ψευδοχρησιμοποιεί, που κάνει το ίδιο!

Για την αιτία αυτού του τραγικού περιστατικού πολλά έχουν ειπωθεί. "Ας δούμε τὰ δυο σπουδαιότερα, και πρώτο τὴ δική μας, τῶν πιστῶν, τὴν υπαιτιότητα: Δὲν ἔχουμε ὅση θὰ χρειαζόταν ἀγάπη πού θὰ μᾶς ἔσπρωχνε νὰ δώσουμε ὀλόκληρη καὶ προπαντὸς σωστὴ καὶ γνήσια τὴ χριστιανικὴ μαρτυρία μας σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Δυστυχῶς κάθε ἡμέρα πού περνάει χειροτερεύει γύρω μας τὴν κατάσταση — κατέληξε νὰ τὸ βλέπουν αὐτὸ ὅλοι. Ἡ ἀνάγκη λοιπὸν τῆς μαρτυρίας μας εἶναι πολὺ μεγαλύτερη καὶ ἡ εὐθύνη μας ἀφάνταστη.

Τὸ δεύτερο ἐμπόδιο (σπουδαιότερο ἀπὸ τὸ πρῶτο πού αὐτό, τὸ πρῶτο, ὀπωσδήποτε δὲν εἶναι ἀπαγορευτικό, ἀφοῦ τελικὰ ὁποῖος θέλει

νὰ γνωρίση τὸ Εὐαγγέλιο — γιατί «περὶ αὐτοῦ πρόκειται» — θὰ μπόρῃ νὰ τὸ γνωρίσῃ), δεύτερο ἐμπόδιο λοιπὸν εἶναι ἕνας ἰδιότυπος, τρελλὸς καὶ ἀνισόρροπος, ἐγωϊσμός, πού δὲν ἀφίνει τὸν ἄρρωστον ἄνθρωπον ν' ἀναγνωρίση τὴν ἀρρώστεια του (τὴν ἀπὸ ἐγωϊσμό δυστυχία του, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρρώστεια του) καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Δημιουργό του τὴ Σωτηρία — μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ ἔτσι θὰ ταπεινωθῇ στὴν ἀληθινὰ ἐσφορικὴν ἀλαζονεία του!

"Ας εἶναι λοιπὸν σύνθημά μας γιὰ τὴν καινούρια χρονιά πού ἄρχισε, τὸ ν' ἀναζητήσουμε, νὰ ὁμολογήσουμε ὅλοι θαρρετὰ καὶ ν' ἀνταποκριθοῦμε ἀποτελεσματικὰ στὴν ὁποῖαν εὐθύνη μας. Χωρὶς αὐτὸ τὸ θῆμα, καμιά πρόοδος δὲν εἶναι δυνατή!

Εὐθύνες λοιπὸν ἀπὸ παντοῦ! Εὐθύνες πού μαυρίζουν ἀνθρώπινες ζωές, γιατί χωρὶς λόγο τοὺς στεροῦν τὸ φῶς τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐτυχίας. Σίγουρα μέσα σ' αὐτὲς τὶς εὐθύνες ὑπάρχουν καὶ οἱ δικές μας.

Π. ΚΛΩΝΑΡΗΣ

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Ε Σ

ΡΑΟΥΛ ΦΟΛΛΕΡΩ

Κύριε Διευθυντά,

Στις 5 Δεκεμβρίου ἔκλεισαν δέκα χρόνια ἀπὸ τὴν ἐκδημία τοῦ μεγάλου φιλανθρώπου, ἀκαδημαϊκοῦ καὶ ἱεραποστόλου Ραούλ Φολλερώ, τοῦ ἀνθρώπου, πού μπόρεσε νὰ κλείσει στὰ 74 χρόνια τῆς ζωῆς του τὴν δρᾶση καὶ τὴν ἀγάπη γιὰ τὸν συνάνθρωπό του, ὥστε νὰ ἀνήκει δικαιοματικὰ στὴν εὐάριθμη χορεία τῶν μεγάλων καρδιῶν τῆς ἀνθρωπότητας.

Γιὰ πενήντα συνεχῆ χρόνια ὁ Φολλερώ μὲ τὴν σύζυγό του, διέτρεξαν μιὰ τεράστια «λεωφόρο ἀγάπης», πάνω ἀπὸ δύο ἑκατομμύρια χιλιόμετρα. Πραγματοποίησαν 32 φορές τὸν γύρο τῆς γῆς κι ἔφεραν τὸ μήνυμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλπίδας καὶ στὴν πῶ ἀπόρσιτη γωνιά, ὅπου φωλιάζει ἀνθρώπινος πόνος. Ἐξί μῆνες κάθε χρόνο, τὸ ζεῦγος Φολλερώ, θρῖσκόταν

ἀνάμεσα στοὺς χανσενικούς τῆς «πονεμένης Ἀσίας», τῆς «μυστηριώδους Ἀφρικῆς» καὶ τῶν ἀμέτρητων νησιῶν τοῦ Εἰρηνικοῦ. Ἡ ζωὴ του ἔξω ἀπὸ τὴν δρᾶση ἦταν κάτι τὸ ἀδιανόητο γι' αὐτόν. Στὴν τελευταία τους ἐπίσκεψη στὴν Ἑλλάδα, τὸν Μάιο τοῦ 1972, μᾶς ἔλεγε ἡ Μαγδαληνὴ Φολλερώ: «Νοιώθω πολὺ κουρασμένη κι ἡ καρδιά μου εἶναι χάλια... Ἄν δὲν τὸν ἀκολουθῆσω ὅμως θὰ ὑποχρεωθῆ νὰ μείνει στὸ Παρίσι κι ἐκεῖ θὰ πεθάνει ἀπὸ πληγή...».

Κάποτε ὅμως ἡ ὑγεία του κλονίστηκε κι ἀπ' τὴν ἀνοίξη τοῦ 1977 ἡ κατάρρευση ἔρχόταν μὲ ταχὺ ρυθμό. Τὸν Σεπτέμβριο τὰ συμπτώματα ἔδειχναν ὅτι τὸ τέλος πλησιάζει καὶ γιὰ τὸν Φολλερώ ἄρχισε τότε ἕνας ἀγώνας δρόμου γιὰ νὰ προλάβει μερικὰ πράγματα. Μαγνητητοφωνεῖ τὸ μήνυμά του γιὰ τὴν 25ῃ Παγκόσμιο Ἡμέρα τῶν Χανσενικῶν. Μαγνητοφωνεῖ καὶ τὴν «Διαθήκη» του γιὰ τοὺς νέους ὅλου τοῦ κόσμου. Γαλήνιος καὶ μὲ πλήρη συναίσθηση τῆς καταστάσεώς του,

ἀνήγγειλε ὅτι αὐτὸ θὰ ἦταν καὶ τὸ τελευταίον μου μήνυμα». «Ὁ θησαυρὸς ποὺ σὰς ἀφήνω» ἔλεγε, «εἶναι τὸ καλὸ ποὺ δὲν ἔκανα καὶ ποὺ θὰ ἤθελα νὰ κάνω καὶ ποὺ θὰ τὸ κάνετε εοεῖς μετὰ ἀπὸ μένα... Αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία φιλοδοξία τῆς ζωῆς μου καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῆς τῆς «διαθήκης». Καθιστῶ κληρονόμο ὅλην τὴν νεολαία, ὅλου τοῦ κόσμου, τῆς δεξιάς, τῆς ἀριστερᾶς, τοῦ κέντρου, τῆς κορυφῆς. Ἐκείνη ποὺ ἔλαβε τὸ δῶρο τῆς πίστεως, ἐκείνη ποὺ συμπεριφέρεται ὡς νὰ πιστεύει, ἐκείνη ποὺ νομίζει ὅτι δὲν πιστεύει...».

Τὴν παραμονὴ τῆς εἰσόδου του στὴν κλινικὴ γιὰ ἐγχείρηση πρόλαβε νὰ δεῖ τὸ φιλμ τοῦ Ἑμμανουέλε Ρενάρντ «Αὔριο, ἡ αὐγή», ποὺ μόλις τὴν ἡμέρα ἐκείνη τελείωσε τὸ μοντάζ, καὶ τὸ ὁποῖο διηγεῖται τοὺς κυριωτέρους σταθοὺς τῆς ζωῆς τοῦ Φολλερώ. Ἀντίθετα δὲν μπόρεσε νὰ χαρεῖ τὴν ἔκδοση τοῦ τελευταίου του βιβλίου «Πενήντα χρόνια στὴν ὑπηρεσία τῶν Χανσενικῶν — Πενήντα ἀναμνήσεις», ποὺ κυκλοφόρησε τὴν ἐπομένη ἀκριβῶς τῆς ἐκδημίας του.

Ἦθελε νὰ ζήσει μέχρι τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1978, ποὺ θὰ γιορταζόταν πανηγυρικὰ ἡ 25ῃ Παγκόσμιος Ἡμέρα τῶν Χανσενικῶν σὲ συνδυασμὸ καὶ μετὰ τὰ 75 χρόνια τῆς ζωῆς του. Σχεδιάζει, ἂν μποροῦσε, νὰ πηγαίνει στὴ Ρώμη τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ὅπου ὁ ἴδιος ὁ Πάπας θὰ ἱεουργοῦσε στὴν λειτουργία τῆς γιορτῆς.

Μπήκε στὴν κλινικὴ στὶς 4 Δεκεμβρίου καὶ τὴν ἐπομένη τὸ πρωὶ ὑποβλήθηκε σὲ ἐγχείρηση. Τὸ μεσημέρι «εἶχε μιὰ ἐλπίδα», ἔλεγε ὁ διάδοχός του στὴν προεδρία τῶν «Ἰδρυμάτων Φολλερώ», Ἄντρέ Ρεσιπόν, «ἀλλὰ τὴν νύχτα ἄρχισε τὸ δρᾶμα καὶ τὰ ξημερώματα τῆς Τρίτης 6 Δεκεμβρίου 1977, ὁ Ραοὺλ Φολλερώ, ἀφοῦ συμπλήρωσε τὴν ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του, παρέδωσε τὴν ψυχὴ του στὸν Θεό...».

Ὁ Φολλερώ ἔγινε εὐρύτατα γνωστὸς στὴν χώρα μας ἀπὸ τὶς ἐπανειλημμένες ἐπισκέψεις του, τὶς διαλέξεις του, τὶς

συνεντεύξεις τύπου, τὶς ἐμφανίσεις του ἀπὸ τὴν τηλεόραση καὶ ἀπὸ τὰ βιβλία του, ποὺ κυκλοφοροῦν σὰ ἐλληνικὰ σὲ νέες ἐκδόσεις καὶ μετὰ τὸν θάνατό του. Ἐπισκέφθηκε τὴν Ἑλλάδα δύο φορές προπολεμικὰ, τὸν Μάρτιον τοῦ 1931, μόλις 28 ἐτῶν, καὶ τὸ 1935, ὅπου στὶς 5 Ἀπριλίου ἔδωσε καὶ διάλεξη στὸν «Παρνασσὸ» με θέμα «ὁ γάλλος ποιητὴς Ἐδμόνδος Ροστάν». Μετὰ τὸν πόλεμο μᾶς ἦλθε συνολικὰ ἑννέα φορές, τὴν πρώτη τὸν Μάρτιον τοῦ 1953, ἐπιστρέφοντας ἀπὸ ἓνα ταξίδι του στὴν Ἄπω Ἀνατολὴ καὶ τὴν τελευταία τὸν Μάιο τοῦ 1972, πηγαίνοντας γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου στὶς 12 τοῦ μηνὸς ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ τὸν τότε Οἰκουμενικὸ Πατριάρχον Ἀθηνᾶγόρα. Ἦλθε δύο φορές γιὰ νὰ παραστῆι στὸν ἑορτασμὸ τῆς 3ῆς καὶ 8ῆς Παγκοσμίου Ἡμέρας τῶν Χανσενικῶν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1956 καὶ 1961, κι ἀκόμη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1959, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1961, γιὰ τὰ ἐγκαίνια τῶν Ἐργαστηρίων Ἐπαγγελματικῆς Ἀποκαταστάσεως τῶν Χανσενικῶν καὶ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1964. Τέλος ἦλθε ἄλλες δύο φορές, Νοέμβριον μῆνα τὸ 1968 καὶ 1970, γιὰ νὰ γιορτάσει μετὰ τοὺς Ἑλληνας φίλους του τὴν ἐπέτειον τῆς γνωριμίας του μετὰ τὴν ἀχώριστη σύντροφο τῆς ζωῆς του, ποὺ ἔγινε ἀκριβῶς τὴν ἡμέρα τῆς λήξεως τοῦ Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, 11 Νοεμβρίου 1918. Συνήθιζε νὰ λέει ὅτι τὴν ὕμνερα ἐκείνη εἶχαν καὶ οἱ δύο μαζί ἡλικία μόλις... 32 ἐτῶν. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου του ἡ ἡλικία τους ἔφθασε τὰ... 150 χρόνια!

Ἡ ἐπίδραση τοῦ Φολλερώ στὴν Ἑλλάδα εἶναι αἰσθητὴ. Ἐχει ἐπηρεάσει πολλοὺς μετὰ τὸν παρὰδειγμά του, ὥστε καὶ σήμερα ἀκόμη, δέκα χρόνια μετὰ τὸν θάνατό του, νὰ τὸν θυμοῦνται πολλοὶ καὶ νὰ τὸν ἀναφέρουν ὡς παράδειγμα πρὸς μίμηση.

Μὲ ἐξαιρετικὴ τιμὴ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΘΩΣ

«AKTINES». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδὸς Καρύστη 14, 105 61 Ἀθῆναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντὴς Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατριδῆς, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθῆναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Βλ. Δ. Σταματόπουλος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθῆναι. Τιμὴ τεύχους δρ. 50. Ἐτησία συνδρομὴ, ἐσωτερικοῦ δρχ. 500, ἐξωτερικοῦ δολ. 15. Ἡ διεύθυνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύσῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰοδότητε χειρόγραφον. Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα, ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελία ἐντόπων ἐν γένει καὶ ἐξελίκοις δὲν δημοσιεύονται.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθῆναι, Ἰανουάριος 1988

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

Α'

ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ
ΜΥΣΤΙΚΑ

ΓΙΑ ΑΓΟΡΙΑ ΑΠΟ 16 ΕΤΩΝ

Β'

ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ
ΜΥΣΤΙΚΑ

ΓΙΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΑΠΟ 16 ΕΤΩΝ

Υ π ό

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗ

Ψυχιάτρον

*Δύο βιβλία επιμελημένα, με 15 πίνακας και εικόνας
χρήσιμα για τὰ παιδιά μας ποὺ μεγάλωσαν.*

*Πωλοῦνται εἰς ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐπαρχιῶν.
Κεντρικὴ διάθεσις τόμων καὶ παραγγελίαι: Γραφεῖα Περιοδικοῦ «Ἀκτίνες»,
Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήναι — Τηλ. 32 35 023*

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

*Κατάλογος τῶν βιβλίων πὸν ὑπάρχουν σήμερα στὰ γραφεῖα
τῶν «'Ακτίνων»*

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗ- ΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Α' 300	Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΙΚΟΣ ΤΗΣ ΚΟΣΜΟΣ (Β' έκδοσις) 200
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗ- ΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Β' 300	ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ ΜΟΥ 200
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗ- ΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμ. Α' 300	ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ 200
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗ- ΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμ. Β' 300	ΤΑ ΑΝΩΜΑΛΑ ΚΑΙ ΑΠΡΟΣΑΡΜΟ- ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ 200
Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΣΦΑΙΡΑ ΚΑΙ Ο ΝΕΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ 700	Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑ- ΘΗΤΟΥ 200
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (γιά ἀγόρια ἀπὸ 16 ἐτῶν καὶ ἄνω) 800	ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ 200
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (γιά κορίτσια ἀπὸ 16 ἐτῶν καὶ ἄνω) 800	ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ 200
ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ 100	ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ 200
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ —Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ 200	ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΝ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ 200
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ —Η ΑΡΜΟΝΙΑ 350	Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ 250
	ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟ- ΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ Τόμος Α'. 800

*Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «'Ακτίνων» πὸν ἐπιθυμοῦν νὰ προμηθευθοῦν
βιβλία ἀπὸ τὸν ὡς ἄνω κατάλογο παρακαλοῦνται νὰ τηλεφωνήσουν
στὸ τηλέφωνο τῶν «'Ακτίνων» 32 35 023*
